ARH Diss. B - 26934

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

NSV Liidu ajaloo kateeder

R A K K E K E S K K O O L A A S T A I L
1 8 5 5 - 1 9 7 2

D i p l o m i t ö ö

TRÜ võistlustööde komisjoni otsusega 24. juunil 1973 a. on määratud käesolevale tööle I auhind

TRÜ Teaduslik sekretär

Juhendaja: K. S i i l i v a s k

K e e r u s, Lembit

Ajaloo-Keeleteaduskond

ajaloo k/õ osakond

VI kursus

T a r t u 1 9 7 3

S i s s e j u h a t u s.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsioonini oli kogu maailma rahvas jagunenud klassideks - rõhujateks ja rõhututeks. Kuna esimeste käes oli riigivõim, siis loomulikult kujunes haridusel vastavalt nende huvidele. Kapitalismi arenedes hakkas kodanlus pöörama suuremat tähelepanu rahvahariduse, sest vajati töölisi, kes oleksid väheselgi määral kirjaoskajad ja oskaksid käsitada kasutusele võetud keerulisemat tehnikat.

Feodaalaadel ei olnud huvitatud rahvale hariduse andmisest. Nende arvates polnud pärisorjuses vaevlevale talupojale tööks primitiivsete põllutööriistadega vaja ei lugemis- ega kirjutamisoskust. Ainult üksikud edumeelsed aadlikud, kes nägid eelseisvat murrangut mõisamajanduses, hakkasid 19. sajandil omistama tähelepanu haridusele, sest uues olukorras omandas teatud tähtsuse ka talupoegade teadmiste kasutamine tootmises. Sellel sajandil tungisid kapitalistlikud suhted Eesti põllumajandusse üha enam. See sundis ka aadlit pöörama suuremat tähelepanu rahvakoolide olukorrale.

Ometi jäi rahvaharidus 19. sajandi ja 20. sajandi esimestel aastakümnetel vaeslapse ossa ja seda püüti töötavatele hulkadele anda nii vähe kui võimalik.

Alles võimu üleminek töörahva kätte, nõukogude võimu kehtestamine võimaldas laiadel massidel saada igakülgset haridust. Hariduse andmine rahvale oli ja on riikliku tähtsusega ülesanne. Ilma rahvahariduseta, selle sõna tõsises mõttes, poleks saanud toimuda ei kultuurirevolutsiooni ega suurt teaduslik-tehnilist revolutsiooni, mis sai teoks Nõukogude Liidus pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni.

Nõukogude kool ei tekkinud tühjale kohale. Suurte puuduste kõrval, mis esinesid tsaariaegses ja kodanliku Eesti koolis, oli nii mõndagi eesrindlikku, mida tuli üle võtta, jättes kõrvale uuele koolile vastuvõetamatu. Oma kõnes Kommunistliku Noorsooühingu III Ülevenemaalisel Kongressil 2. oktoobril 1920. a. märkis V. I. Lenin: "... peame võtma vanast koolist selle, mis seal oli head. Me ei pea võtma vanast koolist seda, kuidas noore inimese mälu koormati ääretu hulga teadmistega, millest üheksa kümnendikku oli tarbetu ja üks kümnendik oli moonutatud,..."[1]

V. I. Lenini seisukoht hariduse positiivsest küljest vanas koolis on lahutamatult seotud tema õpetusega kahest kultuurist igas rahvuslikus kultuuris ja mineviku kultuuripärandi kasutamisest uue ühiskonna ehitamiseks.

---

1 V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 256.

Käesolevas töös püüab autor valgustada nüüdse Rakke Keskkooli ajalugu alates tema asutamisest 1855. aastal kuni 1972. aastani. Nimetatud kooli ajaloo kohta kindlapiirilist ülevaadet ei ole antud. On kogutud küll mälestusi koolielu kohta endistelt õpilastelt-õpetajatelt ning fotosid, kuid suuremalt jaolt on need materjalid süstematiseerimata. Töö kirjutamisel on põhiliseks allikaks olnud Eesti NSV Riikliku Ajaloo Keskarhiivi (RAKA) Eesti Evangeeliumi-Luteriusu Kiriku Konsistooriumi, Eestimaa rüütelkonna ja rahvakoolide inspektori fondide materjalid, mis muu hulgas käsitlevad Rakke kooli ajalugu 1917. aastani. ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nimelises Kirjandusmuuseumis leidis kasutamist Tartu üliõpilaste kogutud "Ajalooline traditsioon", mida 1929. aastal kogus Rakke kohta Linda Vilmre. Rakke kooli puudutavad andmed on seal aga ebatäpsed ja ei leia dokumentaalset kinnitust.

Kodanlikku perioodi käsitlevad materjalid on pärit ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklikus Arhiivis (ORKA) säilitatavatest Haridusministeeriumi, Järvamaa koolivalitsuse, Rakke 6-klassilise kooli ja Liigvalla vallavalitsuse fondidest. Nendest materjalidest tuleb väärtuslikemaks lugeda statistilisi aruandeid, mida kool esitas kõrgemalseisvatele organeile.

Rakvere Rajooni Riiklik Arhiiv (RRRA) ja Rakke Keskkooli arhiiv (RKKA) on pakkunud andmeid, mis käsitlevad kooli arengut ajavahemikus 1944 - 1972. Nende hulka kuuluvad kooli üldtööplaanid, õppenõukogu, õpilaskomitee, lastevane-

matekomitee ja lastevanemate üldkoosolekute protokollid, aga ka endise ELKNÜ Väike-Maarja Rajoonikomitee materjalid.

Käsitletaval ajavahemikul on mitmed autorid püüdnud valgustada Eesti kooli ajalugu, kuid üldkäsitluseni ei ole jõutud. Puudutatakse ainult üksikuid küsimusi. Kõige varasemat perioodi on uurinud kodanlikud autorid M. Lipp[2], H. Palm[3], K. Ruut[4] ja P. Põld.[5] Kõigisse nendesse töödesse tuleb suhtuda ettevaatusega, sest nad on tendentslikud ja klerikaalsed ning püüavad näidata koolide olukorda paremas valguses, kui see tegelikult oli.

18.-19. sajandi koolielu on perioodikas ja eribrošüürides valgustanud L. Andresen. Nendest materjalidest on eriti palju kasu olnud.

Kodanliku Eesti hariduselu on uurinud Nõukogude Eesti autorid A. Elango, Õ. Elango, H. Kurm, M. Esser, K. Martinson jt. Nende tööd on põhiliselt väljaantud perioodikas ja olid autorile abiks ülskäsitluse osas.

Arhiivimaterjali ja kirjanduse kõrval on kasutamist leidnud haridust puudutavad seadusandlikud aktid ning mitmete õpetajate-õpilaste mälestused. Viimaseid säilitatakse Rakke Keskkooli koduloomuuseumis.

Rakke kool on oma arengus läbinud neli põhilist etappi: Vallakool, 6-klassiline algkool, 7-klassiline kool ja

---

2 M. Lipp, Kodumaa kiriku ja hariduse lugu. Tõsine raamat. Esimene anne, Jurjev 1892.

3 H. Palm, Meie rahvakool, Jurjev 1902.

4 K. Ruut, Eesti rahvakooli ajalugu, I jagu, I anne, Viljandi 1921.

5 P. Põld, Eesti kooli ajalugu, Tartu 1933.

keskkool. Autori eesmärgiks oli anda lühiülevaade Rakke kooli ajaloost, näidata, kuidas vaheldusid etapid kooli arengus, käsitleda jõudumööda õppetöö sisulist külge ja nõukogude haridussüsteemi eeliseid võrreldes varasematega. Ühtlasi peaks töö kaasa aitama kodukoha ajaloo uurimisele, eriti kooliajaloo seisukohalt.

Töö koosneb kolmest peatükist, milles valgustatakse kooli poolt läbitud erinevaid etappe. I peatükis on antud lühike ülevaade Eesti talurahvakoolide arengust 19. sajandi 90-ndate aastateni ning Rakke kooli asutamine ja areng kuni 1917. aasta kodanliku Veebruarirevolutsioonini. II ja III peatükis käsitletakse kooli edasine tegevus vastavalt 1944. ja 1972. aastani.

I RAKKE KOOL KODANLIKU VEEBRUARIREVOLUTSIOONINI

1. Eesti talurahvakoolide arengust

Eesti rahvakooli kujunemine on pikaajalise protsessi tulemus ja ulatub kaugele pärisorjuse aega. Esimesed eestikeelsed koolid olid küll asutatud juba 17. sajandi algul Tallinnas ja Tartus, kus õpetati katekismust ja kirikulaulu,[6] kuid nende tegutsemisaeg oli lühike ning talurahvakoolide rajamisel nad mingit tähtsust ei omanud.

Teatud edu saavutati 17. sajandi teisel poolel, kui riigivõim hakkas pöörama mõningat tähelepanu talurahva haridusele. Seda tingis omakorda asjaolu, et eestlaste hulgast oli vaja välja juurida seni veel laialdaselt levinud, oma olemuselt feodaalide ja ristiusu vastane rahvausund. Üheks abinõuks sai eestikeelsete vaimuliku sisuga raamatute väljaandmine ja ristiusu jutlustamine rahvale arusaadavas keeles.

Kirikliku ideoloogia tugevdamiseks tehti 17. sajandi

---

6 K. Ruut, viidatud teos, lk. 30 - 31.

lõpul katseid asutada talurahvakoole, kus õpetati lugemist ja kirjutamist. Õpetajaid-köstreid pidi nende koolide jaoks ette valmistama Tartus aastatel 1684.- 1688. töötanud Forseliuse seminar. Seminaris õpiti kaks aastat. Selle lõpetas 16o poissi, kes asusid tööle köstrite ja koolmeistritena.[7]

Raske on hinnata, kui suurt mõju avaldasid 17. sajandi lõpul loodud koolid rahva kirjaoskusele, kuid eestikeelse piibli esimene trükk 1739. aastal 6ooo eksemplaris levis küllalt kiiresti. Piibli mõju hariduse algastmel on kirjandusteadlased tunnustavalt hinnanud.[8] Lugemisoskuse levikut soodustasid tunduval määral veidi varem ilmuma hakanud kalendrid.

Põhjasõja tulemusena ühendati Eesti alad Venemaaga, kuid koolikorraldusse see mingit muutust ei toonud. Koolide asutamine ja ülalpidamine sõltus kohalikust algatusest, eelkõige kiriku eestseisjast ja kirikukonvendist. Üldse tegutses 18. sajandi keskel Põhja-Eesti 44 kihelkonnas ainult 21 kooli.[9]

16. aprillil 1765. aastal andis kindralkuberner Browne välja koolipatendi,[10] mis pidi kehtima Liivimaal. Selle järgi võisid vanemad, kes oskasid lugeda ja tundsid katekismust, õpetada oma lapsi kodus. Ülejäänute jaoks pidi aga

---

7 K. Ruut, viidatud teos, lk. 32.

8 Eesti kirjanduse ajalugu I, Toimetanud A. Vinkel, Tallinn 1965, lk. 19o.

9 L. Andresen, Põhja-Eesti talurahvakoolid 18. sajandi teisel poolel, "Nõukogude Kool" 1972, nr. 8, lk. 698.

10 Samas.

asutatama koole mõisate juures. Kui jälgida koolide asutamisaastaid Lõuna-Eesti kihelkondades,[11] võib järeldada, et patendist oli seal kasu ja koole ka asutati.

Selle patendi järgi pidi Eestimaa konsistoorium tegelema samuti koolikŭsimusega. 2. märtsil 1766. aastal pöörduski konsistoorium rüütelkonna poole küsimusega, kuidas see suhtub Liivimaa koolipatenti. Rüütelkond aga selle vastu huvi ei tundnud. Samal ajal soovitati kihelkondades hakata looma koole.[12]

Koolide asutamine Põhja-Eestis muutus elavamaks pärast seda, kui 1786. aastal konsistoorium nõudis praostkondadelt konkreetsete sammude astumist talurahvakoolide olukorra parandamiseks ja Browne'i koolipatent anti välja kooliseadusena uuendatud kujul 1787. aastal.[13]

1787. aasta talvel töötas Põhja-Eestis 215[14] kooli, kuid kindralkuberner Browne ei suutnud täielikult oma kava teostada, s.t. asutada igasse külla kool. Selle vastu astusid välja reaktsioonilised mõisnikud. Ometi ei saa mainimata jätta, et ka mõisnike hulgas leidus neid, kes soovisid talurahva hariduselu korraldada. Nende hulk oli aga väike ja koolide asutamine oli ainult hetkeliseks puhanguks. 18. sajandi lõpul oli 215 koolist jäänud tegutsema ainult 29.[15] Seega

---

11 L. Andresen, Lõuna-Eesti talurahvakoolid 18.sajandi teisel poolel, "Nõukogude Kool" 1973, nr. 3,lk.260-262.

12 Eesti NSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv, fond 1187, nimistu 2, säilitusühik 74, l. 80 (edaspidi RAKA)

13 L. Andresen,"Nõukogude Kool" 1972, nr. 8, lk. 700.

14 Samas, lk. 703.

15 Samas.

ei ole põhjendatud M. Lipu ja P. Põllu väited, et tänu rüütelkonna hoolitsusele ja algatusele ning kindralkuberneri tegevusele hakkas Eesti hariduselu jõudsalt edasi arenema.[16]

19. sajandi algusaastatel tuli Põhja-Eestis hakata uuesti rajama koolivõrku, mis selleks ajaks oli praktiliselt lagunenud. Rüütelkond ei tundnud endiselt huvi koolide vastu, kuid oli sunnitud sellega keskvõimu survel tegelema. 1802. aastal loodi Venemaal haridusministeerium, mis hakkas koolielu ümber korraldama.

Esimesteks praktilisteks sammudeks olid 1803. aastal väljaantud "Rahvahariduse esialgsed eeskirjad" ja aasta hiljem "Ülikoolile alluvate õppeasutuste määrus". Viimase järgi jaotati Venemaa kuude õpperingkonda. Õpperingkonna eesotsas seisis ülikool, mis juhtis koolide tegevust koolikomisjoni kaudu. Eesti ala kuulus Tartu õpeeringkonda, kuid talurahvakoolid jäid balti erikorra tõttu endiselt konsistooriumi juhtida, haridusoludest olid nad aga sunnitud aru andma koolikomisjonile.

Nimetatud seadused tegutsevate koolide olukorda ei muutnud, samuti ei tekkinud juurde ka uusi koole. Eestimaa haridusoludesse ei toonud suurt pööret ka 1816. aasta talurahvaseadus. Viimases oli üldsõnaliselt mainitud, et kogukonna kohuseks on iga tuhande hinge kohta asutada üks kool, mida ta ka ülal peab. Koolmeister vabastati selle seaduse alusel sõjaväeteenistusest.[17] Siinjuures tuleb märkida, et

---

16 M. Lipp, viidatud teos, lk. 94-95, P. Põld, viidatud teos, lk. 51-54.

17 Eestimaa Tallorahva Seädmised, Tallinn 1816, lk. 29,120.

Liivimaa vastav seadus 1819. aastast[18] oli palju üksikasjalisem ja konkreetsem.

Esialgu läks kõik vana rada. Kõige pakilisemaks küsimuseks oli koolide ülalpidamine. Talulaste õpetamist taheti lahendada rändõpetajate ja pühapäevakoolide kaudu. Konkreetseks sammuks oli siin 1822, aastal kõigile pastoritele saadetud "Eeskiri rändõpetajate kohta". Selles teatati järgmist:

"1. Kirikuõpetaja teatab igal pühapäeval kantslist, millisesse külla tullakse järgmisel nädalal lapsi õpetama.

2. Rändõpetaja informeerib igal nädalal pastorit laste õpetamise olukorrast.

3. Rändõpetaja õpetab lapsi mardipäevast jüripäevani (10.XI - 23.IV).

4. Kui lapsed ei ilmu ettenähtud ajal rändõpetaja juurde, teatab ta sellest kohalikule mõisnikule, kui see ei aita, siis kirikuõpetaja kaudu kiriku eestseisjale.

5. Rändõpetaja tegevuse kergendamiseks tuleb asutada pühapäevakoole".[19]

Samal aastal töötas Simuna kihelkonnas, mille piiridesse kuulub ka Rakke, 2 rändõpetajat.[20] 1834. aastal tegutses Põhja-Eestis juba 47 kooli[21] ja kõigest hoolimata kasvas koolide arv 1856. aastaks 225-ni.[22]

---

18 Lihvlandi-ma Tallorahva Seädus, Tartu 1820.

19 Rahvaharidus Eestis 19. sajandil, konverentsi teesid, Toimetanud L. Andresen, Tallinn 1971, lk. 9.

20 Samas, lk. 11.

21 Samas.

22 L. Andresen, Eesti rahvakoolide võrk 19. sajandil, Tallinn 1970, lk. 9-47.

1856. aastani sõltus koolide rajamine täielikult kohalikest võimudest. Alles 1856. aasta talurahvaseadusega jõudis Põhja-Eesti üksikasjalisema koolikorralduseni. Sellest ajast peale hakkas pikkamööda kaduma vahe, mis seni oli valitsenud Liivi- ja Eestimaa kubermangude vahel.

Seadus nägi ette kooli ehitamist kogukonna poolt iga 300 täiskasvanu kohta. Kogukond pidi seda ka ülal pidama. Uue seaduse järgi hakkas koole juhtima Eestimaa ülemmaakooli komisjon, kohapeal pidid aga koolid endiselt alluma mõisnikule ja kirikutegelastele.[23]

Seaduses ei räägitud õppeaja pikkusest, koolikohustusest, õppeainetest, samuti koolmeistri hariduslikust tasemest ega palgast. Pahatihti jäi aga see seadus õpetajatele tundmatuks. Nii kirjutatakse 1869. aasta "Eesti Postimehes": "Nõnda paljo kui meie teame, on iggas kihhelkonnas alles isse viis ja pruuk koliasjo tallitada, ja juhtub ka siin ja seal assi kokkominema ja ühhess kohas ni kui teises ollema, siis on se ikka muido juhtumise assi... Kegi ei tea seal, ei lapsed, vannemad, koolmeistrid, mis õiete nende käsk ja kohhus on, vaid tänna nõnda home teisiti".[24]

Uus ja täpsem kooliseadus Eestimaa kubermangu kohta anti välja 1867. aastal.[25] Olemasolev koolivõrk 300 hinge peale säilitati, kuid rõhutati, et ülemmaakoolikohus peab ühendama need vallad, kus kooli veel ei ole ja viivitamatult selle sinna rajama. Määrati kindlaks koolmeistri palk,

---

[23] P. Põld, viidatud teos, lk. 115.

[24] "Eesti Postimees" 19.XI 1869, nr. 46.

[25] Seadmised ma-kolide pärrast Tallinna maal, Tallinn 1867.

mis pidi võrdne olema hea sulase palgaga - 80 rubla - ja soovitati palk maana välja anda, et koolmeister seda koolitööst vabal ajal hariks.

Esmakordselt nõuti nendelt koolmeistritelt, kes ei olnud lõpetanud seminari, eksami sooritamist kihelkonna koolikomisjoni ees. Ühtlasi esitati nõuded, mida koolmeister pidi teadma ja oskama. Nendeks nõudmisteks olid: usuõpetuse tundmine, selge kiri, rehkendamine 4 tehtega, murdude tundmine, lugema ja laulma õpetamise oskus.

Seni, kui koolmeister oma ametit pidas, oli ta vabastatud sõjaväeteenistusest, ihunuhtlusest ja rahalistest maksudest.[26]

Seadus piiritles õpetatavad ained. Nendeks olid lugemine, katekismuse tundmine, kirjutamine, rehkendamine tahvli peal ja peast, piibliloo tundmine ja laulmine. Ei keelatud ka muid asju õpetamast, kui eelpoolmainitud selged olid.

Koolmeistrilt nõuti õppetöö planeerimist kogu aastaks, mis sisuliselt tähendas tunniplaani koostamist ning arvestuse pidamist koolist puudunud õpilaste kohta. Kehtestati koolikohustus 10-13. eluaastani. Enne koolitulekut pidi igaüks lugeda oskama.[27]

Põhja-Eesti koolide edasisele õppetöö korraldusele aitas kaasa 1875. aasta seadus.[28] Uute õppeainetena lisanduvad "... venekeel ... seda mööda, kuida õpetuse jõud

---

[26] Seadmiseda ma-kolide pärrast Tallinna maal, lk. 3-5.

[27] Samas, lk. 6.

[28] Seadus Eestimaa kubermangu evangeli-lutteruse usu maakoolide ja koolmeistrite pärast. 25. aprill 1875, Tallinn 1877.

kannab; ommeti peab ikka ettetuleva vie aastaga köikis kogukonna koolides vene keele öppimine ülesvöetud saama. ... Geograahvia ja sündinud asjade ülemad öpetused, köige enam isamaa kohta".[29] "Sündinud asjade" all on möeldud ajaloo öpetamist.

Koolikohustus kestis kolm aastat. Öppetöö toimus 15. oktoobrist kuni 15. aprillini. Koolmeistrite palk suurenes 100 rublani seal, kus oli kuni 500 kogukonnaliiget. Iga 100 liikme pealt üle selle lisati 10 rubla. Endiselt soovitati palgaks anda koolmeistri käsutusse talu.

Üheks tähtsamaks seaduseks koolide alal oli 1878. aastal välja antud "Koolipidamise seadus".[30] Selles määrati kooli ülesandeks, "... et lapsed öpivad oma vaimuandisid ja vaimu jõudu pruukima, ja et nemad öpetamise ja kasvatamise varal kõlbavaiks ristikoguduse ja kogukonna liikmeiks saavad".[31]

Koolikohustus pidi endiselt kestma kolm aastat, kuid täiendavalt on juurde lisatud: "On mõni laps laisk ja hooletu olnud, ehk on tema sagedaste ilma asjata koolist mahajäänud, ehk on ta veel väga rumal, siis tuleb tema käest nõuda, et ta veel ühe talve peab koolis käima".[32] Seega

---

29 Seadus Eestimaa kubermangu evangeli-lutteruse usu maakoolide ja koolmeistrite pärast. 25. aprill 1875, Tallinn 1877, lk. 2.

30 Koolipidamise seadus Eestimaa Evangeliumi-Luteruse usu maa-koolidele, Tallinn 1878.

31 Samas, lk. 1.

32 Samas, lk. 7.

pidid lapsed omandama kindla miiniumi teadmisi, enne kui nad koolist vabastati. Teadmiste hulk oli seaduses samuti ära määratud, ühtlasi anti koolmeistritele metoodilisi näpunäiteid, mida varasemates Eestimaa kubermangu seadustes ei tehtud.

Uute ainetena soovitati poistele õpetada turnimist ja tütarlastele näputööd. Millegipärast on õppeainete loetelust välja jäetud vene keel, mille õpetamist nõuti juba 1875. aasta seaduses.

Õppeainete kõrval leidsid käsitlemist ka kooli inventar, õppeabinõud ja õpilaste õppevahendid. Koolile olid ette nähtud kantsel koolmeistri jaoks, lauad-pingid, suur tahvel, raamatukapp, seinakell, gloobus, maailma, Euroopa, Baltimaade ja Palestiina seinakaardid, samuti mingisugune muusikariist.

Karistusviisideks võisid olla 1.kõva noomimine, 2.nurgas seismine, 3.häbipinki istuma panemine, 4.peale tunde jätmine, kui õppetükid on õppimata, 5. hirmu andmine vitsaga (koolivõimündri loaga ja tema nähes). Hoiatati, et lapsi ei tohi karvustada, kõrvust kiskuda, käega ega joonlauaga lüüa, teotavalt sõimata.[33]

Kuigi 70-ndate aastate seadused olid suureks sammuks edasi talurahvakoolide õppetöö korralduses, ei jõudnud need tihti koolidesse ja seal jätkati veel kaua õpetamist väljakujunenud tavade järgi.[34]

Tsaarivalitsus püüdis pikemat aega kaotada balti

---

[33] Koolipidamise seadus Eestimaa Evangeliumi Luteruse usu maa-koolidele, lk. 19.

[34] L. Andresen, Eesti rahvakoolide seadused 19. saj., Tln., 1966, lk. 15.

erikorda, kuid alati põrkas see kohalike võimumeeste vastuseisule. See omavaheline võitlus ühelt poolt tsaarivõimu ja teiselt poolt balti mõisnike vahel, mis muutus eriti teravaks 60-ndate aastate teisest poolest, soodustas rahvakoolide arengut. Vene keele kasutuselevõtt koolides pidi nõrgendama sakslaste mõju ja aitama kaasa Balti kubermangude tihedamale liitumisele Venemaaga, vene keele kasutuselevõtule kohalikes ametiasutustes.

Tsaarivalitsuse poliitikas balti erikorra suhtes toimus otsustav murrang 80-ndate aastate algul. Varsti järgnes ka uus koolireform: 1886. aastal allutati kõik koolid Venemaa haridusministeeriumile. Sellega murti balti sakslaste võim hariduselu üle. Nende alluvusse jäeti veel usuõpetuse korraldamine.

1887. aastast alates õpetati kõikides koolides haridusministeeriumi ühiste programmide alusel. Vallakooli kolmandal aastal viidi sisse täielik venekeelne õpetus. Emakeeles lubati õpetada ainult usuõpetust ja kirikulaulu. Vene keele nädalatundide arv suurenes 1888. aasta 6 tunnilt 1891. aastaks 8 tunnile. Alates 1893. aastast hakati kõiki aineid (peale eespool nimetatute) vene keeles õpetama juba esimesest kooliaastast peale. Emakeele tundide arv oli vähenenud viiele.[35]

Tsaarivalitsuse venestamispoliitika andis tõsise hoobi rahvakooli arengule. Emakeelne õpetus asendus vene keele

---

35 K. Ruut, viidatud teos, lk. 58.

mehhaanilise tuupimisega, õppetükkide päheõppimisega. See oli üheks põhjuseks, miks vallakoolide õpilaste arv hakkas vähenema. Viimasele aitasid kaasa ka kirikuõpetajad, kes hakkasid nüüd rohkem tähelepanu pöörama koduõpetusele, mis samuti oli lubatud. Seda tegid nad seepärast, et säilitada talulaste ideoloogiline mõjutamine endale soovitavas suunas.[36]

Järgnevad muudatused koolielus olid vähemtähtsat laadi. 19. sajandi 80-ndateks aastateks välja kujunenud koolivõrk jäi püsima kuni tsaarivõimu kukutamiseni.

2. Rakke kooli asutamine ja areng 1917. aastani.

Rakke kool, mis on erinevatel aegadel kandnud ka Liigvalla vallakooli ja Liigvalla-Rakke kooli nime, on asutatud 1855. aastal.[37] Kõige varasemad andmed õpetamise kohta Rakkes leiduvad Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku Konsistooriumi fondis. Nimelt märgitakse 1787. aasta materjalide hulgas, et Rakke külas töötab koolituba, kus lapsi kahel päeval nädalas õpetatakse lugema.[38] Hilisemate aas-

---

[36] Rahvaharidus Eestis 19. sajandil, Toimetanud L. Andresen. K. Kotsar, Koduõpetus ja 1880-ndate aastate koolireform, lk. 13-14.

[37] RAKA, f. 845, nim. 1, s.-ü. 1945, l.49.

[38] Samas, f. 1187, nim. 2, s.-ü. 92, l.169.

tate materjalis Rakke kohta seda ei ole märgitud ja nii võib oletada, et see tegutses ainult ühe või paremal juhul mõne aasta. 18. sajandi lõpus koolide arv tunduvalt vähenes ja on alust arvata, et ka Rakke koolituba lakkas eksisteerimast, kuna keegi ta vastu huvi ei tundnud. Seepärast ei ole autor käesolevas töös võtnud mimetatud aastat lähtepunktiks.

Kaua aega peeti Rakke kooli asutamisaastaks 1859,, kuid täiendavate uurimuste tulemusena on nihkunud see nelja aasta võrra varasemasse aega. Eksituse on põhjustanud koolikroonika, mida hakati kirjutama 1923. aastal. Suuliste mälestuste järgi märgitigi kooli asutamisaastaks hilisem daatum.

Kool asutati mõisa poolt ja oli viimase ülalpidamisel. Kooli jaoks leiti sobiv maja Rakke-Simuna maantee ääres, umbes kolmveerand kilomeetrit Tallinn-Tartu raudteest Simuna poole. Hooneks oli harilik talumaja, mille ruumid olid mõnevõrra avaramad kui tol ajal harilikult. Mälestuste järgi mahtusid ühe katuse alla rehetoa ja rehealusega ühendatud klassituba ning koolmeistri eluruumid. Seal töötas kool uue koolimaja valmimiseni 1877. aastal. Ehituseks andis materjali Liigvalla mõisnik parun von Benckendorff. Materjali vedasid kohale ja ehitasid maja aga talupojad. Uus maja sarnanes eelmisega ja püstitati vana kõrvale.[39]

---

[39] Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 1. (edaspidi ORKA)

Ehituse kvaliteet oli väga halb. Juba 1904. aastal kirjutas tolleaegne kooliõpetaja H. Jürgens Liigvalla valla volikogule: "Koolimaja on armetus seisukorras, katus sajab läbi, tuul puhub läbi, saju ajal lapsed peavad kuivemat kohta otsima. Mina oma vastutuse peale küll kooli sinna sisse ei või võtta, võib-olla et langeb kaela - kes teab kui mädand seinad võivad olla".[40] 1906. aastal kordab seda oma kirjas kooli kontrollinud arst ja ähvardab kooli kinni panna.[41] Viimast siiski ei tehtud.

Need kirjad tunnistavad, et mõis ja vald ei tundnud erilist huvi koolimaja remondi vastu. Isegi katus jäeti parandamata, mis põhjustas ka seinte mädanemise.

Kõigest hoolimata töötati selles majas 1909. aastani, mil valla volikogu tunnistas 16. septembril koolimaja õpilastele hädaohtlikuks. Vallal oli koolikapitali 300 rubla, kuid remont oleks läinud maksma 450 rubla. Vana maja müüdi Rakke Lubjatehase peremehele Kaddakale 90 rubla eest küttepuudeks. Kool viidi üle vallamaja kohtusaali.[42] See ruum oli läbikäidav. Sealt viis uks valla kantseleisse. Sageli viibisid klassiruumis, eriti talvel, talumehed, kes olid tulnud mõne dokumendi või mingi muu asja pärast vallamajja.

Omaette maja puudus koolil 1919. aastani.[43]

---

40 RAKA, f. 2519, nim. 1, s.-ü. 130, l.4.

41 Samas, s.-ü. 132, l.5.

42 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü.1k, l.4.

43 Samas, l.6-7.

Kuni 1872. aastani olid kooli ülevalpidajateks nii mõis kui ka vald. Siis mõõdeti talumaad kruntidesse ja koolitalule eraldati 13 tiinu maad. Seni oli koolmeister kasutanud maad kogukonna ühispõllult, mille eest tal mõisnikule renti ei tulnud maksta. Nimetatud aastast jäi kooli majanduslik ülalpidamine põhiliselt valla kanda. Mõisnik andis koolimaja kütteks endiselt tasuta hagu, hiljem ka koolmeistrile 2 sülda puid aastas.[44]

Koolmeistri palgaks arvati 60 rubla aastas, mille ta sai mõisnikult rendivaba maana. Ülejäänud maa eest, mida ta kasutas, tuli maksta 60 rubla renti.[45] 19.-20. sajandi vahetuseks tõusis koolmeistri palk 120 rublani, 1910. aastaks 150 rublani. Viimasest maksis vald 120 rubla ja Rakke küla talupojad lisasid omaltpoolt veel 30 rubla.[46]

Hoolimata palga tõusust poole sajandi jooksul ligikaudu 2,5 korda, tuleb nõustuda H. Palmi väitega: "Koolmeistri palk on sagedasti väiksem kui liht töömehel. ... Palgaga peetakse oksjoni: amet antakse sagedasti kõige pisema palga nõudjale, see on sagedasti kõige nõrgemale".[47]

Selline palgaga kauplemine leidis aset ka Rakkes, eriti pärast seda, kui mõis 1909. aastal müüs ära kooli-

---

44 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l.4.

45 RAKA, f. 854, nim. 1, s.-ü. 1945, l.51.

46 ORKA, f. 2388, nim.3, s.-ü.1, l.7; RAKA, f.2519,nim.1, s.-ü. 134, l.10.

47 H. Palm, viidatud teos, lk. 30, 32.

koha ja koolmeister pidi läbi tulema ainult rahapalgaga.[48] Kuni 1919. aastani vaheldus õpetaja Rakkes peaaegu igal aastal.

1880. aastateni puudusid koolil igasugused õppevahendid peale seinatahvli ja koolmeistri mollpilli, mida ta ise nimetas "harmoneeriks" ja mille abil lapsi õpetati laulma. Pill oli ühe keelega ja teda mängiti poognaga.

Pärast koolide allutamist haridusministeeriumile 1886. aastal, nõuti koolide ülalpidajatelt täiendavate õppeabinõude muretsemist. Rakke koolile muretseti geograafiline poolkerade kaart ja kaardid Venemaa Euroopa-osa ja Balti kubermangude kohta, gloobus, arvelaud, didaktilised pildid aastaaegade kohta.

Raamatukogu puudus, kuigi rahvakoolide inspektor palus vallavalitsust leida võimalus toetada kooli selle muretsemisel. Eriti soovitavaks peeti venekeelsete raamatute olemasolu, mis pidi arendama vene keele oskust õpilaste hulgas.[49]

Kooli õppe- ja kasvatustööd kontrollisid mõisnik ehk, nagu teda kohapeal nimetati "koolihärra" ja kirikuõpetaja. Hiljem, 1887. aastast, hakkas põhiliselt kontrollima rahvakoolide inspektor. Ainult usuõpetuse kontrollimine jäi kirikuõpetaja ülesandeks.

Milliste tulemusteni jõuti kooli kontrollimisel, seda

---

48 "Virulane" nr. 216, 29. 08. 1909.

49 RAKA, f. 2519, nim. 1, s.-ü. 125, l. 3.

võime lugeda Simuna kirikuõpetaja Pauckeri protokollist. "18. veebruaril 1881. aastal käisin koli vatamas. Piibliluggude katekissmuse tundmisega võinud ennamiste rahhul olla. II^{ses} klassis ei moistnud lapsed peatükkid mitte selgeste. Kirjutamine etteütlemisse järel olli I^{sel} klassil hää. Rehkendamine ja venekele õppimine läks korda. Laulmine ühe healega olli selge; 4- ja healega ei olnud see veel mitte selge. Aleksander Koiso, kes ei sugugi lugeda moistnud, sai nomitud".[50] Ülejäänud protokollid olid sama tüüpi ja pea kõigi õppeainete kohta kuuluvad sõnad "läheb korda" või "võib rahul olla". Hoopis vastupidine oli 10 aastat hiljem rahvakoolide inspektori Eileri protokoll. "18. novembril 1891. aastal inspekteerisin valla koole. Lapsed käivad koolis äärmiselt ebakorrapäraselt ja seepärast ei tea üheski aines mitte midagi".[51] Olukorra parandamiseks tegi inspektor ettepaneku nõuda viivitamatult sisse trahvirahad nendelt õpilastelt, kes käivad koolis ebakorrapäraselt.

Teadmiste puudulikkust võib põhjendada ka sellega, et tol ajal nõuti juba kõigi õppeainete, väljaarvatud emakeele ja usuõpetuse õppimist ja õpetamist vene keeles. Lapsed oskasid seda aga äärmiselt puudulikult ja nii ei saanudki olla silmapaistvaid tulemusi.

Positiivsena tuleb aga märkida, et inspektor pööras oma kontrollkäikudel tähelepanu vastava aine programmilisele läbivõtmisele, õppemeetoditele, distsipliinile, õppeplaani täitmisele, hoonete sanitaarolukorrale ja õpilaste

---

50 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 5.

51 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 5.

tervislikule seisundile.[52] Varasematel kontrollidel kõigele sellele aega ei jätkunud.

"Koolihärra" kontrollkäigud olid hoopis formaalsed. Nii piirdus üks tema kontrollkäike sellega, et käskis kõigil lastel kirjutada tahvlile arvu 1705, mida ta dikteeris järgmiselt: "Üks tuhat seitsent sadant vis." Kui kõik olid arvu kirjutanud, leidis ta, et rehkendusega võib rahul olla.[53]

Esimeseks Rakke kooli õpetajaks oli Tubli Aabram, kes töötas koolis 1861. aastani. Milline oli tema hariduslik tase, on teadmata. Õppeaineteks olid usuõpetus, laulmine, lugemine, kirjutamine ja rehkendamine. Viimased kaks tulid juurde viiekümnendate aastate lõpus.[54]

Pikemat aega, 1861-1881. aastani, töötas koolis Jüri Brehm (laulja Paula Brehmi vanaisa). Ta oli lõpetanud Simuna kihelkonnakooli. Nagu ta statistilises aruandes 1880. aastal märgib, õpetati lastele usuõpetust, rehkendamist, kirjutamist, lugemist, laulmist, geograafiat ning vene keelt lugema ja kirjutama.[55] Viimast õpetas tema poeg Priidik, kes oli lõpetanud Tartu seminari ja alates 1876. aastast elas isa juures ja aitas teda koolitöös.[56]

Rahvas mäletab Brehmi inimesena, kes liialt viina armastas. Viimane saigi tema koolitöös saatuslikuks. Kord

---

52 RAKA, f. 1oo, nim. 1, s.-ü. 1o, l.8.

53 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l.2.

54 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l.4.

55 RAKA, f. 854, nim. 1, s.-ü. 1945, l.49.

56 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l.2.

sõitsid Simuna kirikuõpetaja ja Muuga mõisnik Rakke jaama, et rongi peale minna, ja nägid Brehmi kraavis peatäit välja magamas. Selle tulemusena ta 1881. aastal vallandati.[57]

Uueks õpetajaks valiti noor (20- aastane) ja energiline Hans Jürgens. Ta oli lõpetanud Kuuda õpetajate seminari ning oli seega esimene vastava eri ettevalmistuse saanud õpetaja Rakkes.

Õppetöö jätkus samades õppeainetes mis varemgi, kuid lisaks nendele hakkas H. Jürgens õpetama vabatahtliku õppeainena saksa keelt. Selle aine tunnid toimusid peale korralisi koolitunde nendele, kes seda soovisid.[58]

H. Jürgens oli suur lauluarmastaja ja ta asutas 19. sajandi 80. aastatel esimese laulukoori Rakkes. Kandvamateks jõududeks olid seal tema enese perekonna liikmed.[59]

H. Jürgens lahkus Rakke koolist 1910. aastal, olles töötanud ühel kohal 29 aastat. Lahkumise põhjusteks olid halvad kooliruumid ja vilets korter. Kui koolilapsed toodi vanast majast vallamajja, jäi õpetaja korter sinna edasi, kuigi see oli tunnistatud hädaohtlikuks. Uue koha sai H. Jürgens naabruses asuvasse Selli kooli, kuhu oli ehitatud uus maja. Seal töötas ta veel neli aastat ja ostis siis Rakke lähedale Aosse talu.

Olles talupidaja, võttis ta endiselt osa Rakke kultuurielust, ristis lapsi ja mattis surnuid. Viimane saigi

---

57 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 2, l. 3.

58 Samas.

59 ENSV TA Fr.R. Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi käsikirjade osakond, fond 199, mapp 40, l. 109.

talle saatuslikuks. Mattes 1920. aastal kõhutõppe surnud Neero lapsi, haigestus ta ise sellesse haigusesse ja suri.[60]

Uueks õpetajaks sai 18. septembril 1910. aastal väga korralik ja täpne, koolitöös vilunud Jüri Söödor. Tema esimeseks nõudeks valla volikogule oli muretseda õpilastele uued koolipingid, mille hind oli 50 rubla. Need saadi aasta hiljem, ~~kuid~~ samal aastal sai ta ka geograafia õpetamiseks uued seinakaardid ja lugemaõpetamiseks liikuva tähestiku.[61]

Et vald oli võimetu muretsema õpetajale korralikku korterit, lahkus J. Söödor Simuna kihelkonnakooli ja hiljem, kodanliku vabariigi päevil, töötas Paides Järva maakonna koolivalitsuse juhatajana. Teda loetakse ka Rakke 6-klassilise algkooli rajajaks. Ometi ei saa sellega täielikult nõustuda. Suurem osa küla- ehk vallakoole muudeti 1918-19. aastal kõikjal 6-klassilisteks ja koolide reorganiseerimine kuulus otseselt tema tööülesannete hulka.

Järgmisteks õpetajateks olid Leopold Aur, kes oli õppinud viinapõletajaks, Ernestine Aur, Magnus Reinart, Elfriede Einman, Helene Selter. Kõik nad töötasid õpetaja-koolijuhatajana 1-2 aastat. Nende ajal mingeid muudatusi koolielus ei toimunud.

Helene Selter (hiljem Hallimäe) jäi õpetajana tööle 6-klassilisse algkooli ja töötas ka siis, kui kool muudeti 7-klassiliseks ning hiljem keskkooliks, kust ta 1959. aastal pensionile läks, olles töötanud koolis 42 aastat.

---

60 ORKA, f. 2388,nim. 3, s.-ü. 1, l. 6.

61 Samas, l. 7.

Koolikohustuse täitmist hakati kontrollima 7o-8o. aastate vahel. Varem sellele erilist tähelepanu ei pööratud, kuigi 1867. aasta[62] seadus seda nõudis. Samuti ei nõutud selle ajani laste kohustuslikku kooliskäimist 1o-13. eluaastatel, mida nõudsid ka 1875. ja 1878. aastate seadused. Nähtavasti hakati nende seaduste mõjul Rakkes siiski rohkem tähelepanu pöörama koolikohustuse täitmisele. Et Rakke kooli rakenduslikud raamatud hävisid I Maailmasõja ajal,[63] tuleb tugineda mälestustele. Nagu mäletab möödunud sajandi viimastel aastatel koolis õppinud O. Krusberg, karistati lapsevanemaid, kelle laste puudumised koolist olid põhjendamata, 2-3 kopikalise rahatrahviga iga puudutud päeva eest. Trahvi nõudis sisse kooli vöörmünder. Rahatrahviga karistati ka neid, kes ei saatnud lapsi vastavasse vanusesse jõudmisel kooli.

Õppetöö algas kodus lapse lugema õpetamisega 8-aastaselt, 1o-aastaselt koolitulnu pidi oskama lugeda. Kodus õpetati ka usuõpetust, Järgnes 2-3 aastane kooliskäimine. Kui vallakooli programm oli omandatud ning laps ei läinud kihelkonnakooli edasi õppima, arvati ta "vahekooli" ehk "kordajakooli", kus pidi käima kuni leeri minekuni. Vahekoolis käidi ühel päeval nädalas ning korrati vallakooli programmi, et see enne leeriminekut ei ununeks.

Kaua aega ei olnud vallakoolis õppeaasta pikkus kindlaks määratud. Rakke kooli algusaastatel, kuni allutamiseni

---

62 Seadmised ma-kolide pärrast Tallinna-maal, lk. 6.

63 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 2.

haridusministeeriumile, käisid lapsed koolis 5o-7o päeva aastas. 1880. aastate teisest poolest kestis õppetöö juba 12o-13o päeva, kusjuures õppeaasta algas 15. oktoobril ja lõppes 15. aprillil.

Säilinud koolitunnistuste järgi õpetati esimesed paarkümmend aastat Rakkes lugemist, kirjutamist, katekismust ja kirikulaulu. Jüri Brehmi töötamise ajal lisandusid rehkendamine, geograafia ja 1876. aastal vene keel. Need õppeained jäid kuni vallakooli tegutsemise lõpuni põhilisteks. Mõnel aastal õpetati veel võimlemist, 2o. sajandi algusest alates ajalugu ja vabatahtliku ainena saksa keelt H. Jürgensi poolt.

Päevas oli harilikult 6 õppetundi, igale õppeainele üks tund. Õpilaste koolipäev venis pikaks, sest kooliõpetaja määras lõuna pikkuseks 1-2 tundi. Koolipäev algas kell 9 ja seega vabanesid lapsed koolist alles kella 16-17 paiku.

Õpilased olid jagatud 1881. aastani kahte, pärast seda kolme jakku[64] ja töötasid ühe õpetaja juhtimisel.

Kuidas õpetas Rakke esimene õpetaja Tubli Aabram, ei ole andmete puudumise tõttu teada. Jüri Brehm armastas õpetada paremate õpilaste abil, keda nimetati "priimusteks". Samal ajal tegi ta ise talutööd. Harilikult ei jõudnud ta koolitöö alguseks rehepeksu lõpetada ja seni, kui priimused õpetasid, peksis ise vilja. Viimaste ülesandeks oli ka jälgida korra üle vahetunnis, korjata kokku ja jagada tahvlid. Harilikult oli iga pika koolilaua jaoks määratud priimus.

---

64 RAKA, f. 854, nim. 1, s.-ü. 945, l. 49.

Rahvamälestuste järgi puudus Brehm sageli koolist ja siis jäid õppetunnid ära. Vastandiks oli tema järeltulija H. Jürgens. Õpetajana oli ta väga kohusetruu ja täpne ning oskas lastele õppetükke nii seletada, et õpilased nendest ka aru said. Priimuste abi kasutas ta vähe. Rehepeksu püüdis ta alati koolitöö alguseks lõpetada, et see ei hakkaks õpetamist segama. Sama lugu oli ka teiste suuremate talutöödega.

Et Rakkes kirikut ei olnud, siis peeti loomulikuks, et kooliõpetaja ristib lapsi ja matab surnuid. H. Jürgens seda ka tegi, ja sai kohalike inimestega hästi läbi.

19. sajandi kolmandal veerandil ei olnud veel võimalik organiseerida ühist õppetööd, sest puudusid vajalikud õpikud ja õppevahendid. Lapsed olid jaotatud kahte ossa: lugemiskooli ja kirjutuskooli õpilasteks vastavalt nende edasijõudmise astmele. Põhilise vormina kasutati individuaalset tööd: õpilastele anti ülesandeid vastavalt nende edasijõudmisele. Rühmatööd kasutati usuõpetuses ja laulusalmide päheõppimisel kooris lugemisel. Koolis ei olnud üldist aine seletamist, kinnistamist ega jooksvat hindamist.

7o. aastatel hakkasid ilmuma püsivamad õpikud, suurenes õppevahendite hulk ja sai täielikult üle minna õppetunnile, kuigi individuaalne töö säilis.

Hindamine toimus kooliaasta lõpul või ka jõuludeks, kusjuures koolitunnistustelt võime lugeda väga mitmesuguseid hinnanguid - "väga hea", "Hea", "kaunis hea", "läheb korda", "keskmist viisi", "puudulik", "nõrk". 19. sajandi lõpus ja 2o. sajandi algul mindi Rakkes üle viiepallilisele hindamisele. Numbrilised hinded asetati sulgudes sõnade jä-

rele.

Rangeid karistusi: hernestele põlvitama panemist, mis oli keelatud, ja vitstega peksmist esines vähe. Esimest neist oli mõnel korral kasutanud ainult J. Brehm ja teist H. Jürgens. Viimasel juhul oli tegemist raha vargusega ja õpetaja kutsus kohale kooli vöörmündri, et see karistaks. Vahepeal jõudis aga kooli süüaluse ema, kes siis ise mõõtis õpetaja ja vöörmündri nähes oma lapsele "triibulised" jalga.

Karistustena märgitakse mälestustes veel püstiseismist, nurka panekut, peale tunde jätmist, elukommete alandamist, vanematele teatamist, joonlauaga vastu näppe löömist.

Õpilaste täpset arvu aastate lõikes ei ole autoril läinud korda kindlaks teha[65], kuid olemasolevate andmete järgi oli see 30-40 piires.

2o. sajandi algul hakkas koolile mõningat mõju avaldama Rakkesse ehitatud lubjatehas. 1910. aastal ehitati lubjapõletamiseks ringahjud ja Rakke elanike arv suurenes seal töötavate tööliste arvel. See omakorda tingis õpilaste arvu kasvu. Osa kooli ülalpidamisega seotud kulusid võttis tehase omanik Kaddak enda kanda.

1855-1917. aastani töötas kool kolmes erinevas majas põhiliselt kolme õpetaja: Tubli Aabrami, Jüri Brehmi ja Hans Jürgensi juhtimisel. 62 aasta jooksul muutus kool väga vähe.

---

65 Vaata eespool, lk. 25

Vaheldusid õpetajad, tulid juurde mõningad uued õppeained, õppetöö hakkas toimuma vene keeles. Kuigi 19. sajandi 70-80.aastatel ilmus rohkem õpikuid, suurenes õppevahendite hulk, jäi kooli õppe-materiaalne baas endiselt väga väikeseks. Järgnevatele etappidele jäi lahendada veel palju küsimusi.

II RAKKE KOOL AASTAIL 1917 - 1944

Kuni kodanliku Veebruarirevolutsioonini valitses Eestis tsaariaegne keerukas ja raskepärane koolisüsteem, kus praktiliselt kogu õppetöö toimus vene keeles. Emakeelse kooli küsimus kerkis eriti teravalt üles juba 1905-1907. aasta revolutsiooni käigus, kuid seoses revolutsiooni lüüasaamisega jäi emakeelne kool ellu viimata. Võitlus emakeelse kooli eest ei katkenud ka järgnevatel reaktsiooniaastatel, aga tulemusi see ei andnud.

Üleminek kodanlikule koolisüsteemile algas pärast Veebruarirevolutsiooni võitu, kuid see osutus tolleaegses sündmusterohkes situatsioonis küllalt raskeks. Tsaariaegne koolisüsteem oli vaja reformida, muuta ta kodanlusele vastuvõetavaks, muuta kool selliseks, mis kasvataks talle kuulekaid teenreid, kasvataks teadusemehi, kes räägiksid ja kirjutaksid nii, nagu see on kasulik kodanlusele. Samal ajal ei saanud Eestis mööda minna ka rahvamasside ja eesrindlike õpetajate nõudest muuta kool kättesaadavaks kõigile. Reformimise küsimused olid arutlusel Eesti õpetajate kongressidel 1917. a. aprillis, juunis ja detsembris. Konkreetseid lahendusi need kongressid ei toonud, kuid mitmed põhimõtted võeti arvesse hiljem, kui ametlikult kehtestati

ühtluskool ja emakeelne õpetus.

Emakeelset õpetust hakkasid õpetajad koolides rakendama aga palju varem, kui seda ametlikult lubas Venemaa Ajutine Valitsus 1917. a. septembri keskel. Nii teatab Rakvere piirkonna rahvakoolide inspektor, et kohalikud kooliõpetajad on hakanud õpetama eesti keeles alates 1o. aprillist 1917.[66] Kodanlus asus aga endiselt kõhkleval positsioonil. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena kehtestatud nõukogude võim tunnistas emakeelset, maksuta ja usuõpetuseta kooli, kuid ei suutnud seda pealetuleva Saksa okupatsiooni tõttu täielikult ellu viia. Kõik nõukogude võimu poolt tehtud ümberkorraldused tunnistati okupantide poolt kehtetuks. Nii toodi õppeplaani uuesti sisse usuõpetus, pöörati suuremat tähelepanu saksa keele õpetamisele, vallandati progressiivseid õpetajaid. Õpetajate palgad olid madalad ning sedagi ei makstud välja, mille tõttu jätsid paljud õpetaja ameti maha.[67]

1918. a. sügisel loodud Eesti Töörahva Kommuuni koolivalitsus A. Vallneri juhtimisel kavandas ja teostas osaliselt rea haridusreforme: kehtestati emakeelne õpetus kõigil kooliastmeil, kavandati riiklik algkoolide võrk, koolis kaotati usuõpetus, demokratiseeriti koolide juhtimist.[68] Kuid käimasoleva kodusõja tõttu ei jõutud neid oluliselt ellu rakendada.

---

66 Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, Dokumentide ja materjalide kogumik, Tallinn 1957, lk. 138.

67 ORKA, f. 11o8, nim. 3, s.-ü. 3, l. 19.

68 Eesti Nõukogude Entsüklopeedia (ENE) II, Tallinn 1970, 2. veerg, lk. 1o5.

Pärast Saksa okupatsiooni lõppu võimule tulnud kodanlik Eesti Ajutine Valitsus hakkas rajama oma koolisüsteemi. Esimene samm selleks astuti 3. novembril 1918. a. Ajutise Valitsuse deklaratsiooniga, kus rõhutati rahvusliku kooli loomise vajadust.[69] 2. detsembril 1918. aastal antigi välja ajutised määrused koolide kohta. Nendes tunnistati usuõpetus vabatahtlikuks õppeaineks, samuti ka palvel käimine ja palve pidamine, õpetus pidi toimuma emakeeles, kusjuures viimase tundide arvu suurendati saksa keele arvel.[70]

Nii nagu kõiki Eesti ala koole, puudutasid need liikumised ja uuendused ka Rakke kooli. Endise vallakooli asemele moodustati Rakke 6-klassiline algkool, kus õpilaste arv 1919/20. õppeaastal tõusis 28-lt 155-le eelmise õppeaastaga võrreldes ja õpetajate arv ühelt neljale.[71]

1. Rakke algkooli materiaalne baas

Kool alustas 1919. a. oktoobris tööd endises hobupostijaama hoones, mida tol ajal ei kasutatud. Tööd alustati 4 õpetaja ja nelja klassikomplektiga, kus oli 155 õpilast.[72]

---

69 "Riigi Teataja", nr. 3, 1918.

70 ORKA, f. 1108, nim. 3, s.-ü. 3, l. 15-16.

71 Samas, nim. 4, s.-ü. 1272, l. 89, s.-ü. 1242, l. 114.

72 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 8.

Hiljem, 1921/22. õppeaastal, kui õpilaste arv veelgi suurenes, saadi ruume juurde endises Ülesoo kõrtsihoones ja ühes eramajas, mida tuntakse peremehe nime järgi Steini majana.[73] Kuigi koolile kuulus peaaegu tervenisti 2 maja, ei jätkunud nendest, et õpilased saaksid õppida ühes vahetuses. Klassiruume oli 4 ja seepärast pidi 2 klassi õppima õhtupoolses vahetuses. Olukord paranes 1922. aastal, kui lõpetati endise Ülesoo kõrtsi ümberehitamine koolimajaks. Ehitus läks maksma 1070842 marka, oli puuehitus, mis 1924. a. väljastpoolt krohviti. Uues hoones oli 6 klassiruumi suurusega 26,5 m^2; 30,0 m^2; 34,7 m^2; 39,0 m^2; 38,5 m^2; 27,0 m^2, kantselei ja kooliteenija tuba. Õpilased asusid õppima ühes vahetuses, muutus kergemaks ka õpetajate töö. Paranemine ruumide osas oli aga ajutine. Õpilaste arv koolis kasvas pidevalt ja juba 1923/24. õppeaastal ulatus see 219-ni[74]. Seega tuli ühe õpilase peale klassiruumides ligikaudu 1 m^2 põrandapinda.

1923. a. sügisel asus koolijuhataja kohale endine õpetaja Karl Kalep, kes oli sooritanud eksternina küpsuseksamid Tallinna I reaalkooli juures.[75] K. Kalep tegi valla omavalitsusele, kes oli kooli ülalpidaja, ettepaneku ehitada uus koolimaja. Otsustatigi ehitada, kuid seoses viljaikaldusega sama aasta sügisel lükkus see edasi.[76] Ruumikit-

---

[73] ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 9.

[74] Samas, l. 18.

[75] Samas, l. 10.

[76] Samas, l. 12.

sikus oli suur, ühes klassiruumis õppis kuni 46 õpilast. Õpetajad elasid eramajades, kus neil oli kasutada paremal juhul tuba ja köök.[77]

Uut koolimaja koos internaadiga hakati ehitama 1925. a. kevadel Haridusministeeriumi arhitekt Mihkelsoni projekti järgi, kuid raha puudumise tõttu jäi ehitus mitmeks aastaks seisma. Uue koolimaja ja internaadi asukoha küsimuses toimusid vallas ägedad vaidlused. Osa inimesi pooldas maja ehitamist Liigvalla mõisa põllule, valla keskusest ligikaudu 8 kilomeetrit eemale.[78] Sel juhul oleks pidanud suurem osa õpilasi käima koolis väga kaugelt. Lõpuks võitis terve mõistus ja ehitamise kohaks määrati Rakke aleviku lääneserv.

Uus koolimaja valmis lõplikult 1930. aasta sügiseks[79]. Selleks ajaks oli otsustatud jätta hoone ainult koolimajaks ja internaat paigutada eraldi majja.

Uus hoone oli 2-korruseline, saepurutäidisest seintega. Ruumi jätkus seal 6 klassiruumile, kantseleile, koolijuhataja ja kooliteenija korterile; lisaks nendele paiknesid seal veel sanitaarsõlmed, garderoob ja 60 m^2 põrandapinnaga saal.[80]

Koolimaja ehitus läks maksma 46350 krooni, millest vald tasus 19350 ja koolimajade ehituslaenu fondist võeti

---

77 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 12.

78 Samas, l. 15.

79 Samas, f. 1108, nim. 4, s.-ü. 1206, l. 16.

80 Samas.

laenuks 27000 krooni.[81]

Hoone kvaliteedist annab tunnistust 1936/37. õppeaastal saabunud uue koolijuhataja August Kikase sissekanne kroonikas 1937. aastal: "Rakke koolimaja ehitamise järelvalve on olnud äärmiselt loid, mispärast ettevõtja poolt tehtud ehitusel on kalduvus laiali ja kõveraks vajuda. Vajumist on takistatud seinte klammerdamisega.[82]

Kuni 1930. aastani võitles Rakke 6-kl. algkool ruumikitsikusega ja sellest tingituna ei olnud võimalik püsivaid internaadiruume kasutusele võtta, kuigi seda nägi ette Eesti Asutava Kogu poolt 7. mail 1920. a. vastu võetud "Avalikkude algkoolide seadus" neile õpilastele, kelle koolitee pikkus oli suurem kui 3 kilomeetrit. Ajavahemikul 1919-1930 praktiliselt internaat puudus. Üksikutel aastatel ööbisid kaugemalt tulnud õpilased kooli ruumes. 1930. a. sügisel sai internaat omaette järgmised ruumid: köök - 20 m^2, 2 tuba suurusega 27 m^2 ja 34 m^2, söögituba - 26 m^2.[83] Sel õppeaastal elas internaadis 19 õpilast, kellest kahel puudus omaette voodi. Toitu valmistasid õpilased ühisköögis ise või sõid kodust kaasavõetud kuiva toitu. Pedagoogilise nõukogu protokollist 28. oktoobrist 1930. võime lugeda: "... sisseseade muretsemiseks (internaati - L.K.) otsustatakse nõuda nendelt lastevanematelt, kelle lapsed viibivad internaadis, kolm krooni lapse pealt.[84] Kooli

---

81 ORKA, f. 1108, nim. 4, s.-ü. 1190, l. 30.

82 Samas, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 46-47.

83 ORKA, f. 1108, nim. 4, s.-ü. 1206, l. 17.

84 Samas, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 17, l. 29-30.

kassaraamatu järgi saadi sel viisil 39 krooni, kuid millele nimelt see summa kulutati, ei ole märgitud.

Internaadis elavate õpilaste arv kõikus aastatel 1930-1944 6-21 vahel. Kolmekümnendate aastate lõpul hakati internaadis valmistama sooja toitu produktidest, mida õpilased kaasa tõid. Saksa okupatsiooni ajal toidu valmistamine katkestati.

Avalikkude algkoolide seadusega (7. maist 1920. a.) oli koolidele ette nähtud oma maa, mida kasutasid soovi korral õpetajad ja millest eraldati 400 m^2 klassi kohta mänguplatsideks, õuemaaks, 1/3 - 1/6 tiinu kõlbulikku maad kooliaia tarvis ja igale õpetajale 1/3 - 1/6 tiinu köögiviljamaad koos ühe lehma heinamaaga.[85]

1925/26. õppeaastal oli Rakke koolil maad: 8,65 ha põldu, 12, 38 ha heinamaad, 4,19 ha soist karjamaad, 0,66 ha kõlbmatut maad. Seega kokku - 25, 88 ha, millest 3 ha oli kooliaia, mänguplatside ja pargi all.[86] Suuremat osa kooli maast kasutas koolijuhataja K. Kalepi, õpetajatel aga maa puudus. Tol ajal kooli aed ja park praktiliselt puudusid ja osa kooli maast kasutati laadaplatsiks.

Nõuetekohase kooliaia rajamine võeti tõsisemalt käsile 1937. a. kevadel. Kooliaia rajamiseks veeti kahel päeval talgute korras mulda. Üks kord oli koos 36 inimest ja 5 hobust, teine kord 16 inimest ja 8 hobust.

---

85 ORKA, f. 1108, nim. 3, s.-ü. 6, l. 44.

86 Samas, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 17.

Veetud mullast aga ei jätkunud ja selle juurdevedamiseks tuli kasutada autot, mille eest maksti 2 krooni tunnis. Loodi ilu- ja õppeaed, kooliala piirati taraga, rajati kruusatatud kõnniteed. Rahalises väärtuses tehti tööd 700 krooni eest.[87]

1937. a. kevadel ehitati koolimajale puukuur ja sama aasta sügisel krohviti klassiruumid seest poolt. Koolimaja loeti nüüd tolle aja nõuetele vastavaks ja sellistes tingimustes töötati kuni okupatsiooniajani, mil osa ruume tuli loovutada okupantidele.

Koolijuhataja K. Kalepi vahekord hoolekogu ja valla omavalitsusega majanduslike küsimuste lahendamisel ei olnud hea. See selgub kooli kroonikat ja hoolekogu protokolle lugedes. Vahekorrad muutuvad aga A. Kikase koolijuhatajaks olemise ajal. Nii märgib ta ise: "... vahekord hoolekoguga on väga hea. Valla juhtkond tuleb koolile vastu kõigis majanduslikes küsimustes ja aitab neid lahendada."[88]

Õppeabinõude ja näitlike õppevahendite arv suurenes koolis pidevalt:

1919. a. mitmesuguseid õppevahendeid - 29 tk.
1923. a. -"- -"- 52 tk.
1929. a. -"- -"- 59 tk.

ning lisaks neile:

keemia õpetamiseks 18 tk.
füüsika õpetamiseks 57 tk.
töövahendeid tööõpetuseks 31 tk.

1929. a. oli koolis arvel 2894 krooni väärtuses

87 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 55.
88 Samas, l. 56.

õppevahendeid, 1939. a. oli see summa kasvanud ligikaudu 3-kordseks, ulatudes - 8400 kroonini.[89] Kuigi tõus oli olnud pidev, ei saanud õppevahendite hulka lugeda küllaldaseks. 1929. a. leidis hoolekogu, et vallal on vaja muretseda koolile õppevahendeid 1658 krooni väärtuses, vald aga eraldas 150 krooni - 11 korda väiksema summa kui oleks vaja olnud.[90] Seda võib põhjendada küll algava majanduskriisiga, kuid ka tõusuperioodil ei eraldatud õppevahendite ostmiseks märkimisväärselt suuremaid summasid. 1937. a. oli see summa 200 ja aasta hiljem 220 krooni.[91]

Õppevahendite muretsemiseks korraldati koolipidusid, mille sissetulekutest eraldati osa raha vajalike esemete muretsemiseks.

2. Pedagoogiline kollektiiv

Rakke 6-klassilise algkooli õpetajate arv oli küllalt püsiv. 1919/1920. õ-a. töötas koolis 4 õpetajat, 1920/21. õ-a. 6 õpetajat, 1921/22. õ-a. ~~ja~~ kuni 1923/24. õ-a. 7 õpetajat, 1924/25. õ-a. 6 õpetajat, 1933/34. õ-a. 5 õpetajat (väljaarvatud 1937/38. õ-a., kui töötas 6 õpetajat.)[92] kuni 1943/44.

---

89 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 28-29, 57.

90 Samas, l. 25.

91 Samas, l. 49, 54.

92 Samas, l. 9 - 67.

Käsitletaval ajavahemikul juhtis kooli 3 koolijuhatajat. Nendeks olid Aleksander Alber (1919-1923), Karl Kalep (1923-1937), Augustin Kikas (1937-1945).[93]

Kuna Aleksander Alber töötas suhteliselt lühikest aega, siis on tema kohta säilinud ainult lühike iseloomustus kooli kroonikas: " Koolijuhatajal oli Tartu Õpetajate Seminari haridus. Ta oli hea koolimees, arusaava mõistusega ja karskete elukommetega, kes võis koolitööd igatahes teha."[94]

Pärast A. Alberi lahkumist asus koolijuhataja kohale endine õpetaja K. Kalep, kes oli omandanud algkooliõpetaja kutse Tallinna I reaalkooli juures ja hiljem 1932. aastal sooritas eksternina ülikooli lõpueksamid. K. Kalep oli käsitletaval perioodil ainukeseks kõrgema haridusega õpetajaks. Tema läbisaamine õpetajate, hoolekogu, valla omavalitsuse, samuti ka Järvamaa koolivalitsusega ei olnud kuigi hea. Põhjuseks võis olla K. Kalepi liigne "printsipiaalsus" ja kirjatöö osatähtsuse ülehindamine. Halvast vahekorrast õpetajatega kõneleb Rakke koolist aastail 1924-1937 lahkunud õpetajate arv: igal aastal vahetus koolis 1-2 õpetajat.[95] Muidugi sattus õpetajate hulka ka neid, kes ei olnud oma ameti väärilised.

1929/30. õppeaastal töötas õpetajana Karl Tomp, kelle kohta kooliarst märgib 28. aprillil 1930: "Järele vaadates I klassi õpilasi, leidsin õpetaja Karl Tombi

---

93 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 1-58.

94 Samas, l. 8.

95 Samas, l. 10 - 46.

viinastunud olekus nii, et võimatu näis õppetöö tegevus. Saatsin koolijuhataja nõusolekul koju välja magama."[96] Kuna Tomp oli varem mitmel korral kooli hilinenud ja põhjuseta õppetundidest puudunud, siis pärast viimast sündmust 28. aprillil 1930 vallandati ta koolijuhataja poolt, kelle otsuse hoolekogu heaks kiitis.[97] Teiseks õpetajaks, kes ei sobinud oma kohale, oli Jaan Mitt. Algkooli õpetaja kutse oli ta omandanud Vene vaimulikus seminaris, kus ta tegelikult valmistus saama papiks. Olles aastatel 1929 - 1931 Rakke koolis õpetajaks võltsis ta arveid ja mõisteti Rakvere-Paide Rahukogu poolt 4 aastaks vangi "kelmuste, petmiste ja allkirjade võltsimiste pärast."[98]

Suurem osa koolist lahkunud õpetajatest olid aga korralikud, oma tööle andunud pedagoogid. Lahkhelid õpetajate ja koolijuhataja vahel jõudsid ka hoolekogu koosolekutele. Hoolekogu protokollis 12. veebruarist 1931 on kirjutatud: "Läbi arutades Rakke 6 klassilises algkoolis tekkinud olukorda, kus õpetajate ja koolijuhataja vahekorrad on teravaks läinud, mis koolielule halvavalt mõjub ja täiesti lubamatu nähtus koolis on, leiab, et tekkinud olu-

---

96 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü.21, l. 3.

97 Samas, s.-ü. 20, l. 2-3.

98 Samas, s.-ü. 1, l. 34.

korrast väljapääsu võib tuua ainult koolijuhataja Kalepi kohalt lahkumine, otsustas: esineda vallavolikugule ettepanekuga, et ta astuks samme K. Kalepi koolijuhataja kohalt vallandamiseks."[99] Vallavolikogu nimetatud taotlust ei toetanud, kuna samal ajal vallandati vallakirjutaja Jaak Nugis seoses J. Mitti süüasjadega ja ei tahetud rohkem tähelepanu vallale tõmmata.

1931. aasta kevadel tekkisid arusaamatused koolijuhataja ja õpetajate vahel maaküsimuses. Et õpetajatel oli seadusega ettenähtud õigus omada maad, avaldasid nad selleks soovi. Kuna koolijuhataja kasutada oli suurem osa kooli maad, otsustas vallavalitsus ülenormatiivse maa K. Kalepilt ära võtta ja jagada see kõigi õpetajate vahel võrdselt.[100] Selle otsusega K. Kalep kaua aega ei nõustunud ning kirjutas vallavalitsuse kohta mitmeid kaebusi.

Et K. Kalep armastas "kirjatööd", seda kinnitavad kirjad, mida ta saatis Järva Maavalitsusele ja kooliosakonnale. Ühtlasi räägivad need ka teravast vastuolust vallavalitsusega. Harilikult saatis maavalitsus need kirjad vallavalitsusele, see omakorda vastused maavalitsusele ja sealt jõudsid need tagasi kooli.

Kogu selle kirjavahetuse kohta avaldas maavalitsus oma arvamist järgmiste sõnadega: "Kui maavalitsusel iga kooli asjas sarnane kirjakogu tekib, nagu käesoleval juhul,

---

[99] ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 19, l. 31.

[100] Samas, l. 31-34.

siis pole üldse võimalik asju ajada. Maavalitsuse arvates on Rakke kooli juures tekkinud väärnähtuste põhjuseks just üleliigne ametlikkus mõlemilt poolt, millest tuleks edaspidi hoiduda."[101]

Koolijuhataja vahekorrad vallavalitsuse ja lastevanematega muutusid 1937. aasta kevadeks niivõrd teravaks, et ta paigutati veel enne koolitöö lõppu Puka algkooli juhatajaks. Rakke kooli määrati tema asemele Puka algkooli juhataja A. Kikas. Viimase juhtimisel arenes kool edasi, õpetajad enam ei vahetunud, hoolekoguga ja vallavalitsusega läbisaamine muutus järsult paremaks. Kõik see aitas kaasa kooli autoriteedi tugevnemisele ümbruskonna rahva hulgas.

Kõik Rakke 6-klassilise algkooli õpetajad olid kutsega, väljaarvatud E. Piksar, kes töötas Rakkes 2 aastat (1924–1926) ja kel oli gümnaasiumiharidus.[102] Ülejäänud õpetajad olid saanud kutse mitmesugustel kursustel, hiljem õpetajate seminarides ning pärast 1932. aastat pedagoogiumides. Nagu eespool märgitud oli koolijuhataja K. Kalep kõrgema haridusega.

Kui võrrelda kutsega õpetajate arvu kogu Eestis ja Rakke koolis, siis on suhe ilmselt viimase kasuks. 1922/23.õ.-a. töötas Eestis kutseta õpetajaid 22%, Rakkes oli see protsent 0 ja ainult kahel õppeaastal (1924/25. ja 1925/26.) oli vastav protsent ühe õpetaja arvel 16,6.[103]

---

101 ORKA, f. 2424, nim. 2, s.-ü. 8, l. 68.

102 Samas, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 10, 15.

103 Samas.

"Avalikkude algkoolide seaduse" alusel valiti õpetajad kohtadele kooli ülalpidajate - kohalike omavalitsuste poolt. Kahekümnendate aastate esimesel poolel võis kohta kergesti saada, kuid teisel poolel muutus see eriti noortele õpetajaameti kandidaatidele juba raskemaks. Omavalitsused püüdsid valida enneköike neid, kel oli juba mõningane pedagoogiline staaž. Sellest kõneleb kandidaatide suur hulk mõnele vabale kohale. Nii kandideeris 1930/31. õ.-a. Rakke koolis ühele vabale kohale 15 õpetajat. Õpetajakoha saamine hakkas kergemaks muutuma kolmekümnendate aastate teisest poolest. 1937/38. õ.-a. kandideeris vabale kohale 5 inimest.[104]

Eestis 1930. a. majanduskriisi tõttu toimunud klassikomplektide koondamise tulemusena vabanes üle 200 õpetaja, kuid Rakke algkooli koondamine esialgu ei puudutanud. Küll aga vallandati 1932. a. õpetaja Ida Kalep põhjendusega, et tema mees töötab õpetajana ja saab palka.[105]

Kuni 1932/33. õppeaastani töötas kool endiselt 6-klassilisena ja 6 klassikomplektiga, 1933/34. õppeaastast kaotati üks komplekt ja selle tagajärejel vallandati ka üks õpetaja. Õpetajate töötingimused muutusid raskemaks, kuna tuli alustada tööd liitklassiga, kus õpilaste arv tõusis viiekümneni ja üle selle. Nii ulatus 1933/34. õ.-a. õpilaste arv liidetud III ja IV klassis 55-ni.[106]

---

104 ORKA, f. 2388,nim. 3, s.-ü. 1, l. 31, 52.

105 Samas, l. 29, 36.

106 Samas, l. 39.

Hoolimata raskustest mis kerkisid õpetajate ette nende kutsetöös, võeti agaralt osa kohalikust kultuurielust. Lauldi laulukooris, aidati ümbruskonna rahval lavastada näidendeid ja mängiti ise kaasa. Meesõpetajad olid kaastegevad kohalikus tuletõrjeseltsis.

Alahinnata ei saa ka õpetajate osa kodukultuuri tõstmisel. Koolis korraldati mitmesuguseid kursusi (kangakudumis-, keedukursused) mida juhatasid õpetajad. Kolmekümnendate aastate teisel poolel hakati kooliaias kasvatama mitmesuguseid lilletaimi, mis õpilaste kaudu jõudsid nende kodudesse. Ühtlasi anti õpilastele nõu, kuidas oma kodu ümbrust kaunimaks muuta.

3. Koolikohustuse täitmine

7. mail 1920 Asutava Kogu poolt vastuvõetud "Avalikkude algkoolide seadus" nägi ette koolikohustuse 7.-16. eluaastani või kuni 6-klassilise algkooli lõpetamiseni.[107] Tegelikult lükati algkoolide seaduses ettenähtud kuueklassilise kohustusliku alghariduse elluviimine edasi 1930. aastani.[108] Seni kehtis koolikohustus algkooli nelja klassi ulatuses (8 - 15 eluaastani).

Rakke koolis viidi 6-klassiline koolikohustus sisse 1924/25. õppeaastal.[109]

[107] ORKA, f. 1108, nim. 3, s.-ü. 6, l. 421.

[108] Õ. Elango, Koolireformist kodanlikus Eestis, "Nõukogude Kool" 1959, nr. 9, lk. 654.

[109] ORKA, f. 2424, nim. 1, s.-ü. 19, l. 133.

Tegelikult seda aga ei täidetud. Koolikohustuse täitmist pidurdas õpilaste mitteõigeaegne kooli ilmumine ja enne õppetöö lõppu koolist lahkumine. Kui palju õpilasi Rakkes ei täitnud koolikohustust ja millistel põhjustel, sellest annab ettekujutuse kooli statistiliste aruannete põhjal koostatud tabel.[110]

Õppe-	õ.-a. alguseks ei tulnud kooli			Lahkus enne õ.-a. lõppu			Kokku
aastad	vaesuse tõttu	teenistuse tõttu	vanemate keelu tõttu	vaesuse tõttu	teenistuse tõttu	vanemate keelu tõttu	
1924/25	5	-	7	2	3	2	19
1925/26	7	-	1	1	-	3	10
1926/27	3	2	-	1	1	-	7
1927/28	2	1	-	-	1	-	4
1928/29	6	4	1	3	-	2	16
1929/30	1	22	2	-	2	-	27
1930/31	4	2	2	2	3	1	14
1931/32	6	4	3	3	4	2	22
1932/33	4	3	-	1	2	-	10
1933/34	2	1	-	1	1	-	5

Andmed on esitatud 1933/34. õppeaastani kuna hiljem koolikohustuse täitmine tunduvalt paranes. Esitatud andmete analüüs võimaldab teha mõningaid järeldusi. Et Rakkes kehtestati 6. klassiline koolikohustus varem kui mujal, siis lei-

110 ORKA, f. 2424, nim. 1, s.-ü. 19, l. 134, nim. 2, s.-ü. 36, l. 131, s.-ü.52, l.48, s.-ü. 72, l.18, s.-ü. 117, l. 14, s.-ü. 121, l. 163, s.-ü. 130, l. 89, s.-ü. 141, l. 28, s.-ü. 156, l. 89, s.-ü. 170, l. 92.

dis see esialgu vastuseisu lastevanemate poolt, kes keeldusid saatmast oma lapsi kooli eriti 1924/25. õ.-a. Küllaltki suur hulk õpilasi ei täitnud koolikohustust vaesuse tõttu. See arv suurenes eriti majanduskriisi aastail 1924 - 1925 ja 1928/29 - 1932/33. Samal ajal oli suur nende õpilaste arv, kes puudusid koolist teenistuse tõttu. Kuigi maal algasid koolid hiljem kui linnades, oli palju neid, kes käisid sel ajal veel karjas või läksid karja enne koolitöö lõppu abistamaks karjasepalgaga perekonda.

Koolijuhataja märgib oma aruandes 1929/30. õ.-a. kohta: "Viletsa, vihmase aasta tõttu, mis põllutööd ei lasknud õigeks ajaks korraldada, oli laste ilmumine kooli väga visa sellepeale vaatamata, et ministeerium koolitöö alguse nädala võrra edasi lükkas."[111]

Samal aastal karistati esmakordselt kahte lapsevanemat (Johannes Kuuma Räistverest ja Kristine Irvalit) 4 päevase vangistusega selle eest,et nad oma lapsi kooli ei tahtnud tuua. Kolme inimest karistati 5-kroonilise rahatrahviga selle eest, et need koolieealisi lapsi oma tööl pidasid.[112] Koolikohustuse täitmist püüti parandada vanemate trahvimisega, kuid see ei andnud erilisi tulemusi. Trahvituteks osutusid harilikult vaesemad vanemad, kel oli niigi raske lapsi koolitada ning ei olnud võimelised trahvi maksma ja see kustutati hiljem hoolekogu poolt. Sissenõutud trahvirahad läksid hoolekogu käsutusse.

[111] ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 24.

[112] Samas, l. 24 - 25.

Õpilaste vanemate trahvimist ja trahvide tasumisest annab ülevaate tabel:[113]

Õppeaasta	Trahvitud		Tasunud	
	arv	summa	arv	summa
1924/25	33	3100 Mrk.	5	148 Mrk.
1925/26	19	2028 Mrk.	6	332 Mrk.
1928/29	19	111 kr.	10	25 kr.
1929/30	7	33,72 kr.	1	8 kr.
1930/31	10	21 kr.	10	21 kr.

Nii oli keskmine trahvisumma 1924 - 1926. a. ligikaudu 100 marka ja 1928 - 1931. a. - 4 krooni 60 senti. Suurem osa nendest summadest jäi aga tasumata.

Kolmekümnendatel aastatel koolikohustuse täitmine mõnevõrra paranes, kuid veel 1938/39 õppeaastal jäi 4 koolikohustuslikku last Rakkes õpetuseta.[114]

Koolikohustuse edukat täitmist pidurdas omajagu maaõpilaste kauge koolitee. Ometi nõudis kooliseadus kooli ülevalpidajatelt internaadi avamist, kui kodu asub koolist üle 3 kilomeetri kaugel. Tegelikkuses seda seadusepunkti tihti ei täidetud. Kooli ülevalpidajad ei tahtnud teha lisakulutusi ja kuigi internaat kooli juures asus, ei mahutanud see kõiki soovijaid.

1928/29. õppeaastal oli Rakke algkooli õpilaste elukoha kaugus koolist järgmine:[115]

[114] ORKA, f. 2424, nim. 2, s.-ü. 280, l. 67.

[115] Samas, f. 2388, nim. 2, s.-ü. 1, l.25.

[113] ORKA, f. 2388, nim. 3, s.ü. 19, l. 19 - 37.

1	kilomeeter	7	õpilast
1 - 2	kilomeetrit	43	-"-
2 - 3	-"-	22	-"-
3 - 5	-"-	45	-"-
5 - 8	-"-	44	-"-
8 -12	-"-	28	-"-
üle 12	kilomeetri	3	-"-

Sel õppeaastal puudus koolis internaat. 15 õpilast jäid ööni kooli ruumidesse, et rongiga Vägevale sõita.[116] Kaugemal kui 3 kilomeetrit elas 120 õpilast ehk 69,6%. Tingimata oleks vaja olnud ööbimisvõimalust neile õpilastele, kes elasid kaugemal kui 5 kilomeetrit. Nende õpilaste arv oli 75 ehk 42, 5% õpilaste koguarvust. Koolitee pikkus põhjustas sagedast puudumist, seega õppetöös mahajäämist, klassikursuse kordamist ja sellest tingitud koolikohustuse mittetäitmist. Keskmine puudumiste arv õpilase kohta aastatel 1924 - 1934 oli 17,8 päeva õppeaastas.[117]

Juba enne "Avalikkude algkoolide seaduse" väljaandmist arutati koolivalitsuste juhatajate ja koolinõunike ühisel nõupidamisel 21. septembril 1919. aastal seoses 4-aastase koolikohustuse kehtestamisega, vaesemate õpilaste toetamist jalanõude, riiete, õppevahendite ja muu vajalikuga, et nad võiksid edukalt täita koolikohustust. Leiti, et maal ei saa vaesus olla põhjuseks koolikohustuse mitte-

---

116 ORKA, f. 2388, nim. 2, s.-ü. 1, l. 25.

117 Samas, l. 13 - 41.

täitmisel, sest toitu ja riideid jätkuvat, jalanõudeks võivat vallavalitsused puudustkannatajatele anda nahka või pastlaid. Suuremaks peeti vaesust linnades, kus see võis saada tõsiseks põhjuseks koolikohustuse mittetäitmisel.[118]

Avalikkude algkoolide seaduses nähtigi ette vaesemate õpilaste varustamist õppevahendite, riiete ja jalatsitega, et nad häireteta võiksid koolikohustust täita. Kuid omavalitsuse ja riigi poolt selleks eraldatud summad olid nii väikesed, et ei rahuldanud kaugeltki kõiki abivajajaid. Kehvemate õpilaste varustamine oli üks valusamaid küsimusi kooli ülalpidajale - vallavalitsusele ja kooli hoolekogule. Viimane jaotas toetussummad puudustkannatavatele lastele. Et aga üldsumma oli väike, siis tuli ka ühe õpilase kohta mõnisada marka või alla kümne krooni.[119]

Toetuste jagamine.

Õppeaasta	Toet. saanud õpilaste arv	Summa	Keskm. õpil.
1924/25	62	28ooo mrk.	451,5 mrk.
1925/26	32	159oo mrk.	497 mrk.
1928/29	29	319 kr.	11 kr.
1929/30	30	226 kr.	7,5 kr.
1930/31	29	315 kr.	10,8 kr.
1931/32	32	270 kr.	8,4 kr.
1932/33	30	235 kr.	7,8 kr.
1933/34	27	16o kr.	5,6 kr.

118 ORKA, f. 1108, nim. 5, s.-ü. 1, l. 137 - 138.

119 ORKA, f. 2424, nim.1,s.-ü,19,l.135,nim.2,s.-ü.36,l.131, s.-ü.72, l. 19, s.-ü.117,l.15, s.-ü.121,l.164,s.-ü.141, l.28, s.-ü.156, l.89, s.-ü.170, l.92.

Nagu tabelist näha, hakkas pärast 1930/31. õppeaastat nii toetuste üldsumma kui ka keskmine toetus ühele õpilasele tunduvalt vähenema. Osaliselt tulenes see kahtlemata majanduskriisist, kuid peamiseks põhjuseks oli see, et haridusele hakati riigieelarvest järjest vähem raha eraldama. Nii püüti takistada töörahva lastel haridust omandada.

Tunduvalt vähendati toetussummasid koolikohustuse vanusepiiri alandamisel 14 aastani 25. mail 1934. Seega ei kuulunud 15-16 aastased õpilased enam koolikohustuse alla. Kui nad ei olnud suutnud algkooli lõpetada enne sellesse vanusesse jõudmist, jäid nad ka endisest väikesest toetusest ilma.

1934. aasta reformi üheks eesmärgiks oli koolisüsteemi muutmine, et teha hariduse saamist töötava rahva lastele veelgi raskemaks.[120] Koolireformi tagajärjel langesid paljud õpilased koolist välja enne lõpetamist. Seda kinnitab ka algkooli lõpetajate arvu vähenemine.

Aastatel 1922-1931 lõpetas algkooli igal aastal keskmiselt 20 õpilast, ajavahemikul 1932-1940 aga keskmiselt ainult 14. Sotsiaalselt koosseisult jagunesid õpilased 1925/26. õppeaastal järgmiselt:[121]

Kaupmeeste lapsi	- 12 -	5,64%
Talupidajate lapsi	- 54 -	25, 38%
Asunike lapsi	- 11 -	5,17%
Põllutööliste lapsi	- 20 -	9,4%
Käsitööliste lapsi	- 22 -	10,34%
Tööliste lapsi	- 65 -	30,55%
Ametnike lapsi	- 30 -	14,1%

120 Õ. Elango, Koolireformist...,"Nõuk. Kool" 1959,nr.11, lk.809.

121 ORKA,f.2424,nim.2,s.-ü.36,l.136.

Selline koosseis püsis väiksemate kõikumistega kogu käsitletava perioodi jooksul. Jõukamad kihid eelistasid oma lapsi panna era-algkoolidesse või algkoolidesse keskkoolide juures, pidades neid paremateks avalikest algkoolidest. Et Rakkes selliseid koole ei olnud, saatsid nad oma lapsed õppima linna, üürides neile seal korteri. Vaesematel seda võimalust mõistagi polnud.

4. Õppeplaanid ja -kavad

Eesti Ajutise Valitsuse määrusega 2. detsembrist 1918. a. anti ajutised hädapärased juhised õppetöö ümberkorraldamiseks koolides. Ulatuslikumad ümberkorraldusi ei peetud juba käimasoleva õppetöö tõttu võimalikuks. Määrusega tunnistati emakeel õppekeeleks kõikides Eesti vabariigi piirides asuvates koolides, selle sisseviimise viimaseks tähtpäevaks määrati 1. jaanuar 1919. a. Usuõpetus tunnistati vabatahtlikuks õppeaineks.[122]

1919/2o. õppeaastaks anti haridusministeeriumi poolt välja esimesed iseseisvad tunni- ja õppekavad. Need olid ette nähtud 7-klassilisele koolile, nagu algkool esialgu kavatseti organiseerida.

---

122 ORKA, f. 11o8, nim. 1, s.-ü. 7, l. 3.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

Algkooli tunnikava (õppeplaan) oli järgmine:[123]

Õppeaine	Õppeaastad							Märkused
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Kodulugu	4	4	4	-	-	-	-	1) III klass üks tund ilukirja VII klass üks tund tehnilist joonestamist
Eesti keel (emakeel)	6	6	6	5	4	4	4	
Laulmine	2	2	2	2	2	2	2	2) arvuteadus, geomeetria, algebra, trigonomeetria
Võimlemine	2	2	2	2	2	2	2	
Käsitöö	2	2	2	2	2	2	2	
Joonistamine ja joonestamine[1]	2	2	3	2	2	2	3	3) bioloogia, füüsika, keemia, tervishoid.
Matemaatika[2]	4	6	6	5	6	6	6	4) geograafia, geoloogia, kosmograafia
Loodusõpetus[3]	-	-	-	2	4	6	6	5) ühiskonnaõpetus, kodanikuõigused ja -kohustused, kasvatusteadus
Maateadus[4]	-	-	-	2	2	2	2	
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	
Ühiskonnaõpetus[5]	-	-	-	-	-	-	2	
I võõrkeel	-	-	-	4	4	4	3	
Kokku nädalas	22	24	25	28	30	32	34	

123 ORKA, f. 1108, nim. 3, s.-ü. 14, l. 18.

Seda õppeplaani võime võrrelda tsaariaegse õppeplaaniga. Uuteks õppeaineteks oli kodulugu ja ühiskonnaõpetus. Tunduvalt suurendati emakeele õpetamist, ajaloo programmi täiendati Eesti ajalooga.

Uus õppeplaan oli vastavuses 1920. a. vastuvõetud seadusega, mis kehtestati 1921/22. õppeaastast. I võõrkeelena nähti selles ette saksa keele ja II võõrkeelena inglise keel. Kuna aga seni oli õpetatud vene keelt, lubati selle õpetamist jätkata kuni ta 1923/24 õppeaasta õppeplaanist välja jäi.[124]

1921/22. õppeaastast kehtinud õppeplaan oli järgmine:[125]

Õppeained	Klassid (õppeaastad)						Märkused
	I	II	III	IV	V	VI	
1.Emakeel	6	6	6	5	4	4	1)Aritmeetika, geo-
2.Kodulugu	3	3	3	-	-	-	meetria, algebra
3.Matemaatika[1]	5	5	5	5	5	5	2)bioloogia, füüsi-
4.Loodusõpetus[2]	-	-	-	4	4	5	ka, mineraloogia, tervishoid
5.Geograafia[3]	-	-	-	2	2	2	3)maateadus, maa-
6.Ajalugu	-	-	-	2	2	2	lugu, maadetea-
7.Kodanikuteadus[4]	-	-	-	-	-	1	dus
8.I Võõrkeel	-	-	4	4	3	3	4)ühiskonnalugu,
9.II Võõrkeel	-	-	-	-	3	3	kodaniku õigused
10.Joonistamine	2	2	2	2	2	2	ja kohustused,
11.Käsitöö	2	2	2	2	2	2	kodaniku eetika
12.Laulmine	2	2	2	2	2	2	5)soovitav pooltun-
13.Võimlemine	2[5]	2[5]	2	2	2	2	didena
Kokku nädalas	22	22	26	30	31	33	

124 ORKA, f.1108, nim.3, s.-ü.150, l.11.
125 Samas, s.-ü. 249, l.19.

Õppeplaanidele olid lisatud kõikide õppeainete programmid ja nende juurde kuuluvad metoodilised juhendid. Viimaste positiivseks jooneks oli õppeainetevahelise seose rõhutamine kogu algkoolikursuse ulatuses.

Muudatuse õppeplaani tõi usuõpetuse sisseviimine kooli alates 1923/24. õppeaastast. 1923. a. toimunud rahvahääletuse tulemusena võeti õppeplaani usuõpetus ja seda algkooli I-IV klassini 2 tundi nädalas, V ja VI klassis 1 tund nädalas. Usuõpetuse õppimine oli õpilastele vabatahtlik, kuid koolile selle õpetamine kohustuslik.

Suuremaid muudatusi tõi õppetöösse 1928. aastal vastuvõetud õppeplaan.[126]

Õppeained	MAAL					
	I	II	III	IV	V	VI
1.Kodulugu, kõlbluse ja kodanikuõpetus.	3	3	4	1	1	2
2.Usuõpetus	2	2	2	2	1	1
3.Emakeel	8	8	8	7	6	5
4.Ajalugu	-	-	-	2	2	2
5.Matemaatika	5	5	6	5	5	5
6.Loodusõpetus	-	-	-	3	4	4
7.Maateadus	-	-	-	2	2	2
8.Kujutamine:voolimine ja joonistamine	2	2	2	2	1	1
9.Tööõpetus	2	2	2	2	2	2
10.Laulmine	2	2	2	2	2	2
11.Võimlemine ja tervishoid	2	2	2	2	1	1
12.Võõrkeel	-	-	-	-	5	5
Kokku nädalas	26	26	28	30	32	32

126 Algkooli õppekavad, Tallinn 1928,lk. 47.

Õppekavad olid varustatud üksikasjaliste seletuskirjadega, milledes oli antud ka õppeaine kasvatuslik eesmärk. Nimetatud õppeplaan kehtis kuni 1934. aasta tagurliku koolireformini. Uue õppeplaaniga viidi algkoolist välja võõrkeel, mis takistas algkoolilõpetajatel astumast keskkooli.

Järjekordsed muudatused leidsid aset 1938. a. Usuõpetuse tundide arvu suurendati V ja VI klassis 1 tunni võrra nädalas, kodulugu ühendati eesti keelega, samuti ühendati ajalugu ja kodanikuõpetus. Uutes õppekavades väljendusid vahepeal riigi poliitilises elus toimunud sügavad muudatused: suund autoritaarsele riigikorrale, demokraatlike ideede mahasurumine ja üleminek fašistlikule valitsemismeetodile. Seoses sellega leidis õppekavades rõhutamist rahvalikkuse ja "rahvustervikluse" idee, kodumaise aine esiletõstmine, lugupidamise kasvatamine "rahvajuhtide" vastu jne.

Kõige ilmekamalt avaldus see ajaloo ja kodanikuõpetuse programmides, kus tõsteti esile kodanluse võimuletulekut Eestis.

Kodumaise rõhutamine, seega kodanliku patriotismi kasvatamise vajalikkuse esiletõstmine leidis aset ka teistes õppeainetes - eesti keeles, maateaduses ja eriti kodanikuõpetuses.

Õpetajale andsid uued õppeplaanid avarad võimalused: õpetaja võis oma tööplaani koostamisel klassi piires muuta teemade järjekorda vastavalt kohalikele tingimustele. Õpetamisel tuli aga õpetajal arvestada õpilast individu-

aalseid omadusi, nende loomulikke kalduvusi ja võimeid nii tunnis tehtavas töös kui ka koduste ülesannete andmisel vältimaks õpilase ülekoormamist.

Esmakordselt oli õppekavades ära toodud klassijuhatajatundide näidistemaatika. Klassijuhatajatundide ülesande kohta öeldi seletuskirjas, et "klassijuhatajatunde kasutatakse õpilaste kavakindlaks kasvatuslikuks juhtimiseks."[127] Eriti peeti klassijuhatajatundide ülesandeks õpilase ja kooliühiskonna vahekordade selgitamist, õpilase käitumise juhtimist, tema eksimuste ja väärsammude paranadamist, iseloomu arengu suunamist, noorte vahekorra selgitamist rahva ja riigiga, kutseküsimuste käsitlemist.

Seletuskirjas rõhutati klassijuhataja tihedat sidet teiste klassis töötavate õpetajatega ja jooksva koolielu sündmuste arvestamist klassi kasvatustöös.[128]

5. Õppe- ja kasvatustöö

Üleminek tsaariaegselt koolikorralduselt, kus valitses võõrkeelne õpetus, ei tähendanud ainult välist kooli reorganiseerimist, vaid muutus ka õpetuse sisu. Varasemast ajast oli üle võtta ainult mõningane materiaalne baas koolimajade ja üksikute õppetarvete näol ning enamik

---

127 Algkooli õppekavad, Tallinn, 1938, lk. 93.
128 Samas, lk. 94.

õpetajate kaadrist.

Materiaalne baas jäi kauaks ajaks väga piiratuks.

See avaldas kahtlemata mõju ka õppeedukusele.

Kuigi Rakke koolis töötasid pidevalt kutsega õpetajad, oli neil raskusi üleminekul uutele õppeplaanidele ja -programmidele. Raskusi ei tekitanud aga sugugi õpetama hakkamine eesti keeles. Olid ju õpetajad rahvuselt eestlased ning harjunud emakeelt rohkem kasutama kui vene keelt.

Uute nõuete järgi tuli seostada õppe- ja kasvatustöö ning esimestel kooli aastatel oli mõningatel õpetajatel selle seostamisega raskusi. Kolmekümnendatel aastatel saadi siiski raskustest üle. Põhiliseks raskuseks oli õppe- ja kasvatustöö võrdsetele alustele tõstmine. Tsaariaegne kooli oli põhiliselt õppekool ja kasvatustöös nähti ainult vahendit õppeedukuse parandamiseks. See tendents kandus esialgu edasi ka kodanlikku kooli.

Õpilaste arv klassides oli suur (vt. lk. 34) ja õpetajatel oli raskusi õpilaste individuaalsel tundmaõppimisel ning järelikult ka nende mõjutamisega.

Edukat õppe- ja kasvatustööd pidurdas samuti kooli halb varustamine kütte ja õppevahenditega. Veel 1934/35. õppeaastal tunti teravat puudust mitmesugustest õppetarvetest ja -vahenditest, mille tõttu edukas koolitöö oli takistatud.[129]

---

129 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 17, l. 88.

Uue koolijuhataja ametisseastumisel (vt. lk. 42) suhted paranesid ja kahtlemata avaldas see positiivset mõju koolitööle.

Hoolimata pahandustest, mis toimusid kooli ja valla vahel, tehti palju õppe- ning kasvatustöö parandamiseks. Et koolitulevaid lapsi paremini ette valmistada, hakati 1925/26. õppeaastast korraldama eelkooli järgmisel aastal koolitulevatele lastele. Eelkool toimus üks kord kuus. Lastele õpetati lugemist, arvutamist, voolimist, joonistamist.[130]

1925/26. õppeaastal võeti pedagoogilises nõukogus vastu õpetajate kodukord, kus muu hulgas oli öeldud: "Õpetaja ei tohi kunagi ilma tunniks ettevalmistamata tundi minna. Klassis peab valitsema distsipliin ja töömeeleolu. Keelatud on laste peale kärkimine, sõimamine, pilkamine, samuti vastu lauda tagumised."[131] Õpilastelt nõuti klasside tuulutamist, klassist välumist vahetunnis ja jalutamist.

Õpetajad olid kordamööda kooli korrapidajateks ja internaadi tegutsemise ajal pidi korrapidaja õpetaja viibima ka internaadiõpilaste õppetunnis, s.o. koduste õppeülesannete ettevalmistamisel.

1930. a. kinnitati internaadi kodukord. See määras internaadi korrapidajateks-kasvatajateks need õpetajad kes elasid samas majas, internaadi õppetundides viibisid

---

[130] ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 12, l. 5o.

[131] Samas, nim. 1, s.-ü. 12, l. 71.

aga kõik õpetajad kordamööda. Päevarežiimis olid määratud äratus kell 7.00, söögiajad (kell 7.30, 15.00, 20.00), magamaminek noorematel 21.00, vanematel 22.00. Õppetundide ettevalmistamiseks oli ettenähtud 3 tundi (17.00 - 20.00). Ajavahemikku pärast lõunasööki kuni kella 17-ni soovitati kasutada liikumiseks vabas õhus, mängudeks. Võimaluse korral pidid neist osa võtma ka õpetajad-korrapidajad.[132] Tuleb lisada, et õpetajad internaadiga tegelemise eest palka ei saanud ning tekib kahtlus, kas nad täitsid kõiki neile selles osas pandud kohustusi.

1933/34. õppeaastal oli teravaks probleemiks võõrkeelte õpetamine. Seoses Hitleri võimuletulekuga Saksamaal ja tema agressiivse poliitikaga, peeti rahva hulgas vajalikuks asendada saksa keele õpetamine algkoolides mõne muu võõrkeelega. Kuna 1935/36. õppeaastast õpetati võõrkeelt algkoolis vabatahtliku ainena lastevanemate kulul, otsustas võõrkeele valiku küsimuse hoolekogu. Huvitav on siinjuures ära tuua Rakke algkooli hoolekogu kaalutlused, kui nad otsustasid saksa keele asendada inglise keelega.

"1. Eestlased ja sakslased on ajaloolised vaenlased ja nende ajalood ka tulevikus peavad paratamatult lahku minema.
2. Saksa kultuur oli eestlasele peale surutud ja seetõttu juurdus meil. Hingeeluliselt aga on Saksa kultuur ja keel eestlase hingele võõras ja poliitiliselt hädaohtlik.

---

[132] ORKA, f. 2388, nim. 1, s.-ü. 12, l. 31, 34-35.

Viimastel aastatel on saksa kultuuris seisak ja arenemine poliitilisel survel tooruse poole, mille tõttu meil pole Saksamaalt midagi hääd ammutada.

3. Pedagoogiliselt on vale õpetada last ajaloo tunnis vihkama saksa mõisnikke ja saksa keele tunis armastama saksa keelt ja kirjandust.

4. Inglise keel, eriti viimasel ajal, tõrjub saksa keele välja välismaailmas ja samuti meil, mis tõttu ka Eesti õpilasel tulevikus on tarvilikum inglise keel.[133]

Selline motiveering näitab teatud mõttes ka kodanliku Eesti orientatasiooni Inglismaale, mis aga muutus mõne aasta pärast diametraalselt vastupidiseks. Muidugi oli õige, et saksa kultuuris toimus pärast Hitleri võimuletulekut seisak, aga heita saksa keel koolist välja mõisnike pärast on õpetamise seisukohalt küll küsitava väärtusega samm.

Edukat koolitööd takistas õpilaste vaesus, Koolijuhataja K. Kalep kirjutab 1930/31. õppeaasta aruandes: "Selgub, et koolis on palju vaeseid lapsi, mis seletatav tööliste perekondade rohkusega Kadaka lubjavabrikus ja vaese asulevikuga, mille tõttu õppetöö kannatab kuna nad väga palju puuduvad ja ei oma õppetarbeid."[134]

Järgmise õppeaasta aruandes märgitakse õpilaste huvi langust õppetöö vastu ja lastevanemate ükskõikset suhtu-

---

[133] ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 19, l. 57.

[134] Samas, s.-ü. 1, l. 31.

mist oma lastele hariduse andmisel, sest "... algab liikumine, millal haritud jõudu kuhugi ei vajata. Teenistuse ja koha inimesele annab poliitiline partei oma liikmeskonnale, mitte aga oskus, võimed ja haridus."[135]

Pedagoogilise nõukogu protokollides ei kajastu õpetajate metoodiline töö, küll aga on märgitud kolme ainekomisjoni moodustamine 1925/26. õppeaastal, "õppetöö edukamaks muutmiseks".[136] Nendeks olid reaal-, humanitaar- ja kehakultuurikomisjon. Nähtavasti oli nende komisjonide ülesandeks ka metoodiline töö.

Õppeaastate lõikes oli kooliõpilaste, õpetajate, kooli lõpetajate, klassikomplektide arv ja õppeedukuse protsent järgmine:[137]

Õppeaasta	Õpilasi	Õpetajaid	Lõpetas kooli	Klassikomplekte	Õppeedukuse %	Märkused
1918/19	28	1	+	1	+	
1919/20	155	4	17	4	91,0	
1920/21	177	6	19	6	85,3	
1921/22	188	7	20	6	84,2	
1922/23	193	7	18	6	82,3	
1923/24	215	7	21	6	80,5	
1924/25	216	6	23	6	68,9	
1925/26	202	6	17	6	82,1	
1926/27	202	6	15	6	82,6	
1927/28	211	6	18	6	82,9	
1928/29	192	6	21	6	89,9	
1929/30	172	6	21	6	83,1	
1930/31	170	6	28	6	85,3	

135 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 35.

136 Samas, s.-ü. 12, l. 72.

137 Samas, s.-ü. 1, l. 9-67.

Õppe-aasta	Õpi-lasi	Õpeta-jaid	Lõpe-tas kooli	Klassi komp-lekte	Õppe-eduku-se %	Märkused
1931/32	162	6	22	6	8o,2	
1932/33	162	6	17	6	81,3	
1933/34	163	5	12	5	79,5	
1934/35	16o	5	15	5	79,2	
1935/36	148	5	13	5	81,3	
1936/37	147	5	11	5	82,9	
+ 1937/38	132	6	16	6	85,6	+ Ühele
1938/39	137	5	15	5	83,9	õpetajale
1939/40	15o	5	11	5	84,6	maksis pal-
1940/41	14o	5	12	5	9o,9	ka hoolekogu
1941/42	136	5	13	5	8o,8	
1942/43	127	5	17	5	8o,1	
1943/44	138	5	9	5	67,4	

Kooliõppeedukust ei saa kõrgeks pidada, kuid on märgata selle tõusu, mis oli tingitud materiaalse baasi paranemisest, uute originaalsemate ja kvaliteetsemate õpikute ilmumisest, õpetajate töökogemuste kasvust. Tagasilangused on toimunud majanduslikult raskematel aastatel, mis on ka loomulik. Õppeedukuse protsenti 1919/20. õppeaastal ei saa lugeda tõepäraseks. Nähtavasti hinnati sellel õppeaastal väga liberaalselt.

Statistilistele aruannetele tuginedes nähtub, et kõige rohkem esines puudulikke hindeid eesti keeles ja matemaatikas, kus igal õppeaastal oli rohkem kui 1o puudulikku. Teistes õppeainetes oli see arv madalam.

Õpilasringidest tegutses kahekümnendate aastate lõpust alates karskusring, mille liikmete arv kõikus 4o-5o

vahel.[138] Võitlus alkoholiga oli K. Kalepi üheks ülesandeks. Et kaua aega asus koolimaja maa-alal valla laadaplats ja laatadega kaasnes rohke alkoholi tarvitamine, siis taotles koolijuhataja ja hoolekogu laadaplatsi mujale viimist, "... laadalised ei anna noortele head eeskuju".[139] Uus laadapidamiskoht leiti 1931. aastal.[140]

Erakorraliseks sündmuseks märgib koolijuhataja oma 1930/31. õppeaasta aruandes, et "... esimest korda minu elus ja ka Rakke koolis tuli 4. novembril, teisipäeva hommikul, kooli õpilane Valter Luht täiesti purjus olekus. ... Isa oli tema vennal varrusid pidanud ja oma veikese pojaga "tite varvaste" liiku teinud, mille tõttu veike poeg, meie koolipoiss, purju jäi".[141]

Kui nendele näidetele lisada viina armastav õpetaja K. Tomp (vt. lk. 40), siis oli karskusringi asutamine ja töötamine tõesti vajalik.

Seoses 1934/35. õppeaastal alanud kooli militariseerimisega oli iga kool sunnitud asutama skautliku noorsooorganisatsiooni (noorkotkad, kodutütred), mille abil kasvatati noori natsionalistlikus vaimus. Rakke koolis kuulus sellesse organisatsiooni 25-28% õpilastest. Küllaltki väike protsent näitab, et noorkotkad ja kodutütred ei olnud

---

138 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 29.
139 Samas, l. 27.
140 Samas, l. 32.
141 Samas.

töötava rahva ja nende laste hulgas kuigi populaarsed.

Igal õppeaastal korraldati koolis kaks õpilaspidu, mis annab tunnistust pidevast isetegevuse harrastamisest. Ettekannete õpetamisel osalesid kõik õpetajad vastavalt oma võimetele ja kalduvustele. Aktiivsematena on märgitud H. Hallimäed ja E. Vildmausi.[142] Pidudest saadud sissetulek kasutati õppevahendite ja raamatukogu täiendamiseks ning ekskursioonikulude katteks.

Ekskursioone korraldati kevadeti. Nende sihtpunktideks olid Tallinn, põhjarannik, põlevkivitööstuse piirkond, Tartu, Lõuna-Eesti. Ekskursioonide eesmärgiks oli tutvuda kodumaaga ja kasvatada kodumaaarmastust.

Raamatukogu täienes põhiliselt pidude sissetulekutest saadud raha arvel. Raamatukogu mahust ja tegevusest annab ülevaate alljärgnev tabel.[143]

Õppeaasta	Raamatuid		Laenutusi õpilase kohta
	Õpilastel	Õpetajatel	
1918/19	-	-	-
1919/20	-	-	-
1920/21	213	21	6,2
1921/22	214	52	5,3
1922/23	215	154	6,9
1923/24	217	181	7,8
1924/25	219	186	7,4
1925/26	222	215	7,2
1926/27	230	223	7,8
1927/28	245	242	7,3
1928/29	459	222	9,0
1929/30	527	247	8,0
1930/31	563	261	8,4
1931/32	581	270	8,3
1932/33	602	275	7,9
1933/34	637	289	8,9
1934/35	652	291	8,2
1935/36	691	303	7,2
1936/37	702	315	8,4
1937/38	708	321	8,6
1938/39	721	328	8,3
1939/40	737	342	9,0
1940/41	701	358	8,9
1941/42	690	327	8,2
1942/43	675	316	8,1
1943/44	670	318	6,2

142 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 1, l. 58.

143 Samas, l. 9 - 67.

Laenutuste arvu järgi võiks arvata, et õpilaste lugemishuvi toodud ajavahemikul ei suurenenud. Kindlasti tuleb arvestada aga seda, et koos materiaalse olukorra paranemisega hakati kodudesse samuti rohkem raamatuid muretsema.

6. Kool aastail 1940 - 1944.

Pärast nõukogude võimu taaskehtestamist 1940. a. suvel muutus olukord koolides järsult. Juba 1940. a. suvel võeti vastu rida tähtsaid otsuseid. Nii kaotati 1940. a. 13. augusti seadusega usuõpetuse õpetamine ja usuliste talituste pidamine koolis.[144] Kaks päeva hiljem võeti vastu uus keskkoolide seadus, milles rõhutati, et keskkool moodustab ühtluskooli teise astme ning õppimise võimaldamiseks keskkoolis antakse õpilastele toetust.[145] Mitte väiksema tähtsusega ei olnud ka seadus keskkoolis õppemaksu kaotamise kohta.[146]

Need seadused avasid töötava rahva lastele võimaluse omandada haridust, mis seni kõrge õppemaksu tõttu oli olnud varakate klasside privileegiks.

Muudatused toimusid ka Rakke 6-klassilises algkoolis. Moodustati pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonid, millede juhtideks olid vastavalt õpetajad Rein Rajasalu ja M. Jeret.[147] Esimeseks tähtsamaks ürituseks oli Suure Sotsia-

---

[144] 1940. aasta sotsialistlik revolutsioon Eestis. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1960, lk. 246.

[145] Samas, lk. 247.

[146] Samas, lk. 289.

[147] ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 24, l. 9.

listliku Oktoobrirevolutsiooni 23. aastapäeva tähistamine. Piduliku aktuse kontsertosas lauldi "Julgesti vennad nüüd tööle", "Internatsionaali", "Punast lippu", "Laulu kodumaale". Koolis kõlasid sellised laulud esmakordselt. Teiseks suuremaks ettvõtmiseks oli esinemine valijatele NSV Liidu Ülemnõukogu saadikute valimistel. Pioneeride ja kommunistlike noorte juhtimisel tähistati Punaarmee aastapäeva ja 1. maid . Punaarmee aastapäeva tähistamiseks korraldati suusavõistlused koos 11. veebruaril 1941. aastal moodustatud kehakultuurikollektiiviga.[148] Nõukogude võimu esimesel aastal muutus tunduvalt elavamaks õpilaste organiseeritud tegevus, tõusis õppeedukus. (vt. lk. 61).

Kõike seda ei saavutatud kergelt. Pioneeridel ja kommunistlikel noortel oli kokkupõrkeid aleviku "kooreki-hist" pärinevate õpilastega. Raskusi oli uute nõukogulike õpikute saamisega ning nendega kohanemine võttis õpetajatel samuti omajagu aega. Õpetajad olid täielikult nõukogude võimu pooldajad. Olid nad ju kodanliku korra ajal võidelnud selle eest, et haridus muutuks kättesaadavaks ühiskonna kõikidele klassidele.

Esmakordselt kooli ajaloos hakati tõeliselt toetama vaesemate perekondade lapsi. Riideid, jalatseid ja õppetarbeid anti tasuta kolmekümne kahele õpilasele, tasuta lõunasöögi said koolist 11 õpilast.[149]

Paremates tingimustes saadi töötada ainult ühe õppe-

---

[148] ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü. 24, l. 15.

[149] Samas, l. 16.

aasta. 1941/42. õppeaastat tuli juba alustada fašistliku okupatsiooni tingimustes. Õpetajatöölt pidid lahkuma R. Rajasalu ja M.Jeret, kes olid aktiivselt tegutsenud pioneeride ja kommunistlike noortega. Mõni aeg hiljem nad arreteeriti. Vanglas viibis ka koolijuhataja A. Kikas, kes aga peagi vabastati.

Koolielu hakkas allamäge veerema. Võimutses reaktsioon. Õpilased ei saanud korralikult koolis käia jalatsite ja riiete puudumise tõttu, langes õppeedukus, väheneb õpilaste arv. Eriti rasketes tingimustes tuli töötada 1943/44. õppeaastal. Koolimaja ruume kasutas sõjavägi ja ruumikitsikuse tõttu käisid esimesed 4 klassi koolis ainult kolm päeva nädalas õhtupoolikul, 5. ja 6. klassis jätkus õppetöö igal päeval.

Rindejoone lähenemisel ja põhjusel, et kogu koolimaja võeti sõjaväe käsutusse oldi sunnitud õppetöö lõpetama 21. märtsil.[150] Õppetöö varane lõpp tõi kaasa ka erakordselt madala õppeedukuse - 67%.

Okupatsiooniajal pidid õpetajad organiseerima Saksa sõjaväelastele kingituste kogumist ja valmistamist, koguma koos õpilastega konte, kaltse, vanametalli, s.t. teisejärgulist toorainet.

Õppevahendeid aastatel 1941-1944 juurde ei muretsetud, raamatukogu fond vähenes.

Pärast Rakke aleviku vabastamist Nõukogude Armee

---

150 ORKA, f. 2388, nim. 3, s.-ü, 24, l. 44.

poolt, tuli alustada koolitööd võrdlemisi rasketes tingimustes.

III RAKKE KOOL AASTAIL 1944 - 1972.

Kodanliku korra ajal töötas Rakke kool kuueklassilise algkoolina. Muudatused toimusid pärast seda, kui Rakke asula fašistlikest okupantidest 1944. a. septembris vabastati. Väga lühikese ajaga alustati ja korraldati ümber õppetöö vastavalt nõukogude korra tingimustele. Ühtlasi muudeti kool ka seitsmeklassiliseks.

Kooli materiaalne baas oli tol ajal pärit veel kodanliku korra ajast, pealegi oli see sõjapäevil saanud kannatada. Kuigi õppetöö algas 1. oktoobril, oli koolil materiaalseid raskusi ning tunti puudust õppevahenditest ja õppetarvetest. Küllaldlaselt ei jätkunud õpikuid ja vihikuid.

Sõja ajal koolimaja praktiliselt ei remonditud ning seepärast oli ruumide olukord muutunud ebasanitaarseks.

Olukord hakkas tunduvalt paranema pärast Suure

Isamaasõja lõppu. Riik leidis vahendeid abistamiseks ja ühtlasi toetasid kooli ka kohalikud vallaorganid.

Seitsmeklassilise koolina tegutseti kuni 1957. aastani. Seoses Rakke asula kasvu ja õpilaste arvu suurenemisega muudeti kool 1. septembril 1957. a. keskkooliks. Avati esmakordselt 8. klass ja oma esimese lennu (36 lõpetajat) saatis keskkool ellu 1961. aasta kevadel.

Vahepeal toimunud NLKP XIX kongress juhtis tähelepanu üldharidusliku kooli irdumisele elust. Kongressil soovitati rohkem tähelepanu pöörata õpilaste töökasvatusele. Vastavat eesmärki taotles ka NSVL Ülemnõukogu seadus 1958. aastast "Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridusüsteemi edasiarendamisest meie maal".

Partei ja valitsuse otsused andsid uut hoogu õppetöö edasiseks täiustamiseks. Aasta-aastalt paranes õpetajate kvalifikatsioon, nende meisterlikkus, mis väljendus õppeedukuse pidevas tõusus.

Kardinaalselt muutusid õppetingimused 1960/61. õppeaastal, kui valmis uus ja ajakohane koolihoone, mis oli põhiliselt sisustatud uute õppevahenditega.

Koolis on viidud sisse polütehniline õpetus, õppeprotsess on tihedalt seotud eluga, üha rohkem püüavad õpetajad siduda teooriat praktikaga, võetakse kasutusele uusi õpetamismeetodeid. Viimasel ajal on erilist tähelepanu hakatud pöörama õppetunni aktiviseerimisele.

Kooli kasvust, tema tööst annavad küllaltki hea ettekujutuse kooli üldtööplaanid, õppenõukogu[151] ja õpilaskomiteeprotokollid,[152] samuti lastevanematekomitee

151 Rakvere Rajooni Riiklik Arhiiv, f. 760 (Väike-Maarja rajharidusosakond), nim. 1, s.-ü. 2, 11 (edaspidi RRRA).

152 RRRA, f. 760, nim. 1, s.-ü. 6.

ja üldkoosolekute protokollid.[153]

Kooli alluvus on ajavahemikul 1944 - 1972 olnud järgmine:

1. 1.oktoobrist 1944 - 1. septembrini 1950 - Järvamaa haridusosakonnale.
2. 1. septembrist 1950 - 1. aprillini 1962 - Väike-Maarja rajooni haridusosakonnale.
3. alates 1. aprillist 1962 - Rakvere rajooni haridusosakonnale.

Käsitletava perioodi tuntumad lõpetajad on olnud kunstnik Georgi Markelov,[154] ooperilaulja Kalju Karask[155] ja spordlane Milde Matikainen[156](Kade).

1. Õppe-materiaalne baas.

1. oktoobril 1944. aastal alustati õppetööd kodanliku korra ajal ehitatud koolimajas. Pärast okupatsiooni lõppu ei vastanud koolimaja ruumid sanitaarsetele tingimustele ja õppetöö käigus 1944. aasta sügis-talvel seati need lastevanemate ja õpilaste kaasabil korda.

---

153 RRRA, f. 760, nim. 1, s.-ü. 5.

154 Rakke Keskkooli arhiiv, nim. 1-k, s.-ü. 2, lk. 6. (edaspidi RKKA).

155 RKKA, Niml-k, s.-ü. 4, lk. 10.

156 RKKA, Nim. 1-k, s.-ül 4, lk. 17.

1944/45. õppeaastal õppis kooli seitsmes klassikomplektis kokku 171 õpilast[157]. Komplektide arvu järgi võib otsustada, et kahekorruselisest koolimajast oleks pidanud normaalseks õppetööks piisama, kuid see ei olnud kaugeltki nii. Koolimajas elas tol ajal neli õpetajate perekonda ja ruumikitsukus kasvas õpilaste arvu suurenemisega veelgi. Juba 1947/48. õppeaastal avati vene õppekeelega liitklass I-VI klassini. Klasside arv selles oli kõikuv ja olenes vene rahvusest õpilaste olemasolust. Viimaste arv erinevatel aastatel oli 15-50.

Aastatel 1944-1957 ei leitud võimalusi sisustada isegi pioneerituba ja see paiknes "kaasüürilisena" ühes klassiruumis.

Mõningat väljapääsu ruumikitsikusest võimaldas õppetöö viimine kahte vahetusse 1950.a., kuid samal ajal tunnistati pööningukorrusele ehitatud ruumid tuleohtlikeks ja nendes keelati õppetöö[158]. Uuesti oldi endises olukorras. Õpilaste arv aga kasvas pidevalt ja üha rohkem klasse oldi sunnitud viima õhtupoolsesse vahetusse.

Ruumipuudus ja sellest tingitud kahevahetuseline töö avaldas negatiivset mõju õppe- ja klassivälisele tööle.

1951. aastal tunti puudust koolipinkidest. Nii märgitakse Rakke 7-klassilise kooli inspekteerimisaktis:"Koolipinke ei ole vastavalt õpilaste arvule. Õpilased istuvad kolmekaupa pinkides."[159]

---

157 RKKA, N.1-k, s-ü.12, lk. 1-37.
158 RRRA, f. 760, N. 1, s-ü.2, lk. 2.
159 RRRA, f. 760, N.1, s-ü84, lk. 1.

Spordivahendite muretsemiseks otsustati õppenõukogus 4. novembril 1952. a. korraldada koolipidu, millest saadav sissetulek läheks spordiinventari muretsemiseks.[160]

Rohkem kui aastase hilinemisega - 4. detsembril 1953. see korraldatigi. Peo sissetulek oli 795 rubla. Summa kasutati stopperi, 10 luua ja suuskade ostmiseks (arv märkimata - L.K.). Sellest maksti ka peoga seotud kulutused: pillimehe tasu ja 50 rubla tantsupiletite registreerimise eest.[161]

Õpilaste tööga rajati kooli juurde spordiväljak pallimänguplatside, hüppepaikade ja muu vajalikuga kehalise kasvatuse tundide ja treeningute läbiviimiseks.

Koolist kaugemal elavad õpilased ööbisid internaadis. Internaat mahutas 80[162] last, kuid see saavutati kahekordsete voodite kasutamisega, kusjuures nende omavaheline kaugus oli vaevalt 0,5 m. Puudusid ökapid ja õpilased hoidsid isiklikke asju kohvrites.

Õppe-materiaalne baas paranes pärast uue koolimaja valmimist 1960. aastal. Kogu mööbel ja suurem osa õppevahenditest asendati uutega. Muretseti ka kaasaegseid tehnilisi vahendeid (televiisorid, raadiod, magnetofonid, filmoskoobid, kitsasfilmiaparaat ja palju muud).

Materiaalse baasi paranemist märgitakse ära ka inspekteerimisaktis 19. jaanuarist 1961 ja loetakse Rakke Keskkooli materiaalselt kõige paremini varustatud kooliks

---

161 RRRA, f. 760, nim. 1, s.-ü. 5, lk. 17-18.

162 RRRA, f. 760, nim. 1, s.-ü. 17, lk. 1.

kogu Väike-Maarja rajoonis.[163]

Koolimaja ehitati tolleaegse maakeskkooli tüüpprojekti järgi, milles oli ettenähtud 1o klassiruumi, füüsika- ja keemiakabinetid, tütarlaste- ja poiste käsitööruumid, õppeköök, pioneeri- ja komsomolitoad, kabinetid kooli juhtkonnale, õpetajatetuba, spordisaal koos duširuumidega, garderoob, sanitaarsõlmed, katlaruum.

Uue koolimaja valmimine ei likvideerinud aga täielikult ruumipuudust. Projekteeritud mahutavuseks oli 44o õpilast ühes vahetuses, et aga klassis oli keskmiselt 25 õpilast, siis 196o/61. õppeaastal ei mahtunud kõik 367[164] õpilast ühes vahetuses uues koolimajas õppima. Osa algklasse jäi edasi vanasse majja, kuhu toodi üle ka internaat. Kokku oli koolis sel ajal juba 17 klassikomplekti.

Seoses polütehnilise õpetuse sisseviimisega olid hädavajalikud kooli oma töökojad. Kuigi projektis olid ettenähtud tütarlaste- ja poiste käsitööruumid, ei saanud neid vastavatel eesmärkidel kasutada klassiruumide vähesuse tõttu ja nendes toimusid teiste ainete õppetunnid. Lahendus leiti kooli šeffide: Rakke Lubjatehase ja Rudolf Pälsoni nimelise sovhoosi abiga. Viimane eraldas ruumid tütarlaste tööõpetuse ja agrokeemia õppuste läbiviimiseks ja andis tööjõudu kooli töökodade ehitamisel. Materjali töökodade jaoks ning sisustuse puu- ja metallitöö klassidele muretses Rakke Lubjatehas. Töökojad valmisid ja sisustati 1965/66. õppeaastaks.

---

163 RRRA, f. 76o, nim. 1, s.-ü. 28, lk. 1 - 14.

164 RRRA, f. 76o, nim. 1, s.-ü. 1, lk. 97.

1963/64. õppeaastal ehitati kooli spordisaali lava, seati üles lavavalgustid ja prožektorid. Seda ümberseadmist tingis asjaolu, et Rakke asulas puudub kultuurimaja. Ümberehitus kooli spordisaalis võimaldas Riikliku Filharmoonia kontserdibrigaadidel ja ENSV kutselistel teatritel anda Rakkes külalisetendusi. Lava koos lavaseadmetega pakuvad head esinemisvõimalust ning teatrid ei tohiks kurta ka vaatajate-kuulajate vähesuse üle.

Ümberkorraldusest said kasu nii Rakke asula elanikud kui ka õpilased, kel avanes võimalus külastada teatrietendusi ja kontserte kohapeal.

1968. aastal tehti vanas koolimajas kapitaalremont ja ehitati see täielikult ümber internaadiks, kusjuures majja jäid veel kahe koolitöötaja korterid. Kapitaalremondi tulemusena muutus ruumide jaotus täielikult. Endistest suurtest klassiruumidest said õpilased väikesed ja mugavad elutoad. Tubade suurus ja õpilaste mahutavus on erinev, kuid üheski ei ela üle kuue õpilase, kusjuures jääb küllaldlaselt vaba põrandapinda. Keskkooli vanemate klasside õpilastele püütakse luua mugavamad tingimused; nad elavad kahe-kolmekesi toas.

Toad on varustatud peale voodite veel laudade, toolide, öö- ja seinakappidega, Kogu voodivarustus on täielikult kooli poolt. Õpilased hoolitsevad tubade kujundamise eest, kaunistavad neid graafiliste lehtede ja töö-õpetustundides valmistatud vaipadega.

Internaadis elab pidevalt 40-50 õpilast. Üldse on

internaadis elavate õpilaste arv (vt. lk. 72) on paranenud transpordiolude tõttu vähenenud.

Sefid ei ole keeldunud ka õppevahendite ja mööbli muretsemisest. Nii eraldas Kirovi-nimelise kolhoosi juhatus 500 rubla pioneeritoa sisustamiseks, "Tuleviku" kolhoos sama suure summa puhkpilli- ja estraadiorkestrile muusikariistade muretsemiseks.

Et keskkooli vanemate klasside poisid õpivad fakultatiivselt autode- ja traktorite ehitust ja valmistuvad sooritama vastava ala eksameid, sisustas Rudolf Pälsoni nimeline sovhoos 1968. aastal masinaõpetuse kabineti, muretses koolile õppesõiduauto ja -traktori.

Viimastel aastatel on paranenud üldõppeainete õpetamise tingimused. 1965/66. õppeaastast hakati järk-järgult üle minema kabinetisüsteemile - erinevaid aineid erinevates klassiruumides õpetama. See võimaldas täielikumalt kasutada olemasolevaid tehnilisi ja muid õppevahendeid ning aitas kaasa õpetamise efektiivsusele ning õppetöö aktiviseerimisele. Kõige selle tulemusena paranes õppeedukus.

Paremini sisustatud õppekabinettideks on võõrkeelte kabinet (õpetaja S. Leissoo), geograafiakabinet (õpetaja V. Kasemets), ajalookabinet (õpetaja K. Krausberk), kaks eesti keele kabinetti (õpetajad M. Mäe ja L. Salumäe), vene keele kabinet (õpetaja V. Kõlu). Ei saa nimetamata jätta ka füüsika- ja keemiakabinette, kuid need sisustati põhiliselt juba uue koolimaja avamise ajaks ja viimasel ajal on neid täiendatud.

Kabinettide juhatajad ja teised aineõpetajad on valmistanud paljusid õppevahendeid ise, mis samuti on aidanud kaasa õppetöö taseme tõusule, eriti aga individualiseeritud õpetamisele.

Kuigi šefid on aidanud kooli paljuski, ei saa märkimata jätta, et nad on jäänud võlglasteks õpetajate korteriolude parandamisel. Õpetajatele peab korterid muretsema külanõukogu. Et aga viimase valduses on tühine osa elamispinnast, siis ei ole suudetud kõiki õpetajaid nõuetekohaste korteritega varustada. Käsitletaval ajavahemikul on R. Pälsoni nimeline sovhoos eraldanud õpetajatele ainult kaks korterit, Rakke Lubjatehas aga mitte ühtegi. Seda võib põhjendada nendes ettevõtetes valitseva korteripuudusega, kuid parema tahtmise juures olnuks võimalik nende fondist eraldada kortereid ka õpetajatele. Ajavahemikul 1960 - 1970 on Rakke Lubjatehase ligikaudu 400 töölisest saanud uued korterid 72 perekonda. Siinjuures tuleb arvestada, et tihti töötab tehases kogu perekond. Vähemalt sama arvu uusi kortereid on sel ajavahemikul saanud ka R. Pälsoni nimelise sovhoosi töötajad. Osaliselt korteripuuduse tõttu on ehitanud 6 õpetajat endile individuaalelamud, osa pedagooge elavad aga kas erakorterites või internaadiruumides. Eriti raskes olukorras on noored õpetajad, kes pärast kõrgema kooli lõpetamist suunatakse tööle Rakke Keskkooli. Sageli on nad sunnitud elama ebarahuldavates korterites.

Õpetajate korteriprobleemi aitab kahtlemata leevendada 1973. a. suvel valmiv 8-korteriline elamu.

Juba unustusse on vajunud aeg, mil õpilased pidid kooli tulles portfelli panema võileiva ja seda vahetunnis kuivalt sööma. Alates 1957/58. õppeaastast hakkas kool koolis teed ja saia müüma. See korraldus oli sammuks edasi õpilaste toitlustamisel. 1960. aastal avati koolis Rakke söökla einelaud. Pidevalt olid müügil saiakesed, mitmesugused võileivad, mahlad, piim, tee.

1968. aastal, kapitaalremondi käigus, suurendati internaadi sööklat ja kööki ning sellest ajast alates on sealt võimalik saada kõunaks sooja toitu ka nendel õpilastel, kes internaadis ei ela. Seda võimalust kasutab praktiliselt kogu õpilaskond, kusjuures ligikaudu poolte õpilaste toidu eest tasuvad ümberkaudsed majandid või siis saavad lapsed tasuta toitu riiklike vahendite arvel.

Möödunud on ka aeg, mil internaadis elavad õpilased pidid kuiva toitu sööma või kodust kaasa tooma kuivprodukte, valmistamaks neist kohapeal sooja toitu. Väike-Maarja rajooni haridusosakonna poolt koostatud inspekteerimisaktis 15. detsembrist 1951. a. on märgitud toiduained ja nende kogus mis iga internaadis elav õpilane pidi tooma. Nee olid: "sealiha - 2 kg; manna - 0,5 kg; soola - 0,4 kg; sibulaid - 0,5 kg; piima - 25 liitrit; mune - 6 tk; porgandeid - 1 kg; kapsaid - 2 pead."[165]

---

165 RRRA, f. 760, nim. 1, s.ü. 84, lk. 7.

Nende toiduainete loetelu ja koguse järgi otsustades ei olnud tolleaegne internaadi menüü kuigi rikkalik.

Viiekümnendate aastate teisel poolel mindi internaadis üle toidu eest rahalisele tasumisele. Paranes toitude mitmekesisus ja kvaliteet, sest oli võimalik ühe või teise toiduaine muretsemisel varieeruda.

Nüüdisajal saavad internaadi õpilased süüa kolm korda päevas, kusjuures noorematele lisandub veel eine. Menüü koostatakse vastavalt õpilaste toitlustamise eeskirjadele iga nädala eraldi. Kooli direktor ja arst kontrollivad pidevalt toitude kvaliteeti. See on tänu kvalifitseeritud kokkadele S. Merilale ja M. Kinksule olnud hea. Sellest kõneleb ka asjaolu, et peaegu kõik õpilased käivad söömas kooli sööklas. Vaid üksikud koolimaja läheduses elavad õpilased käivad tundide vaheajal kodus lõunastamas.

2. Õppetöö tulemused

Kooli peamiseks ülesandeks on kasvatada igakülgselt haritud ja arenenud kodanikke. Selle ülesande täitmisele ongi suunatud Rakke Keskkooli pedagoogilise kollektiivi peamine tähelepanu. Kuidas on tuldud toime, seda näitab osaliselt õppeedukuse protsent aastate lõikes.

1944/45.	õppeaasta	õppeedukuse %	67
1945/46.	"	"	71
1946/47.	"	"	72
1947/48.	"	"	70
1948/49.	"	"	78
1949/50.	"	"	79
1950/51.	"	"	76 [166]
1951/52.	"	"	79
1952/53.	"	"	81,9
1953/54.	"	"	79,5
1954/55.	"	"	8o,2
1955/56.	"	"	87,0
1956/57.	"	"	85,7
1957/58.	"	"	90,7
1958/59.	"	"	91,9
1959/60.	"	"	95,8
1960/61.	"	"	9o,4
1961/62.	"	"	90,7 [167]
1962/63.	"	"	92,1
1963/64.	"	"	91,4
1964/65.	"	"	93,2
1965/66.	"	"	93,9
1966/67.	"	"	92,5
1967/68.	"	"	94,3

166 RKKA, nim. 1-k, s.-ü. 3, lk. 1-85.

167 RRRA, F. 760, Nim. 1, s.-ü. 2, lk. 1 - 120, s.-ü. 4, lk. 1 - 92.

1968/69.	õppeaasta	õppeedukuse %	95,1
1969/70.	"	"	94,9
1970/71.	"	"	95,2
1971/72.	"	"	97,9 [168]

Jälgides õppeedukuse protsenti, võib täheldada peaaegu pidevat tõusu. Üksikud langused on juhuslikku laadi. Edukuse aluseks võib pidada õpetajate kogemuste suurenemist, eriettevalmistuse saanud pedagoogide arvu kasvu, uute meetodite kasutamist, õppe-materiaalse baasi paranemist.

Õppeedukuse seos õpetajate haridustasemega on küllaltki ilmne. 1944/45. õõpeaastal töötas koolis 8 õpetajat, kellest vaid ühel (direktor Kikas) oli keskeriharidus, ülejäänud 7 olid keskharidusega ja töötanud lühemat või pikemat aega õpetajatena.[169] 1952. aasta 1. jaanuari seisuga töötas koolis 14 õpetajat. Nendest 3 olid lõpetanud õpetajate instituudi, 7 keskeriõppeasutuse ja omandanud õpetaja kutse, 4 aga olid keskharidusega.[170] 1969/70. õppeaastal töötanud 28 õpetajast oli kõrgema haridusega 11, lõpetamata kõrgema haridusega 5, keskeriharidusega 8 ja keskharidusega 4 õpetajat.

Loomulikult ei saa õppeedukuse protsendi tõusu siduda üksnes õpetajate haridustaseme tõusuga. Siin etenda-

---

168 Rakke Keskkooli pedagoogilise nõukogu protokollid, lk. 1 - 98.

169 RKKA, n. Nim. 1-k, s.-ü. 1, lk. 1.

170 RRRA, f. 76o, n. Nim. 1, s.-ü. 5o, lk. 119.

vad kahtlemata suurt osa materiaalse baasi pidev paranemine eriti 1960. aastast alates. Kindlasti tuleb ajavahemiku 1944 - 1948 madala õppeedukuse põhjuseks lugeda sõja järelmõjusid. Üheks selliseks oli kindlasti õpilaste suur liikuvus erinevate koolide vahel. Pidurdava tegurina peab märkima ka õppe-materiaalse baasi mõrkust.

Kuigi õppeedukus pidevalt tõusis, mainiti viiekümnendatel aastatel Rakke 7-klassilist Kooli tihti kui üht mahajäänumat Väike-Maarja rajoonis. Samal ajal märgiti ära neid õpetajaid, kes olid saavutanud oma õppeaines 100% õppeedukuse. Üheks eesrindlikuks õpetajaks oli Ivi Sõnajalg, kes 1951/52. õppeaastal jõudis ajaloos ja konstitutsioonis täieliku õppeedukuseni.[171] Tublide õpetajatena nimetatakse neist aastatest veel J. Kristjanit ja H. Heinpalu.

1955/56. õppeaastal saavutas kool rajooni keskmise õppeedukuse.

Jälgides hinnetelehti ja klassipäevikuid eesmärgiga välja selgitada, millistes õppeainetes ja klassides esineb kõige rohkem puudulikke hindeid, jõuame järeldusele, et õppeainetest on puudulike hinnete arvu poolest esikohal vene keel, eesti keel ja matemaatika. Esimene neist on küll selles nimekirjas kuni 1958/59. õppeaastani, s.t1 ajani, kui seda ainet hakati hindama kirjaliku ja suulise asemel ühe üldise hindega. Suurem osa puudulikest esi-

---

[171] RRRA, F. 760, Nim. 1, s.-ü. 48, lk. 25.

nes vene keele kirjalikus hinnetes. Hiljem hakkasid domineerima suuliste vastuste hinded ja nende arvel õppeedukus tõusis. Algusaastatel põhjustas madalat õppeedukust ka õpilaste mitteküllaldane keeleoskus ning õpetajate puudulik ettevalmistus.

Eesti keeles ja matemaatikas esines käsitletaval ajavahemikul puudulikke aastahindeid kõige rohkem 5. klassis. Nähtavasti olix siin põhjuseks see, et väiksematest algkoolidest (Tammiku, Liigvalla ja hiljem Lahu) tulnud õpilased ei suutnud esimesel õppeaastal suhteliselt suure klassikollektiiviga kohaneda. Algkoolides olid nad harilikult õpetaja pideva igapäevase kontrolli all ja said oma töö eest peaaegu igas tunnis hinde. Suuremas kollektiivis pole niiviisi võimalik kontrollida. Iseseisva töö harjumuste puudumisel tekkisid lüngad, ilmusid puudulikud hinded, milledest hiljem oli raske vabaneda.

Eespool on peatutud peamiselt õppeedukusel 7 klassi ulatuses ja püütud selgitada põhjusi, mis on takistanud edukat õppetööd, või vastupidiselt seda positiivselt mõjutanud.

Keskkooliklasside õppeedukus on olnud pidevalt suurem kui nooremates klassides. Kindlasti põhjustab seda asjaolu, et keskkooli õppima asunud noored kaalusid enne selle sammu astumist oma võimeid - kas nad on suutelised kooli lõpetama. Oma osa etendab kindlasti ka see, et keskkooli klassid avati siis, kui koolis töötas juba enamuses vastava ettevalmistuse saanud õpetajaid ja õppebaas oli

välja kujunenud. Küpsuseksamitel on väga harva saadud puudulikke hindeid ning järeleksamitel on needki vähesed keskkoolikursuse lõpetanud.

1962/63. õppeaastal muudeti kool põllumajandusliku kallakuga keskkooliks ja üheksandas klassis alustati agrokeemia ja traktorite ehituse õpetamist. Õpilased pidid kolme aasta jooksul omandama põllumajanduse laborandi või traktoristi kutse. Sel õppeaastal oli raskusi 9. klassi komplekteerimisega. Õppima asus ainult kümme õpilast ja kaaluti, kas seda klassi üldse avada. Avamine otsustati siiski jaatavalt ja 1965. aasta kevadel lõpetas 9 õpilast keskkooli, kes koos küpsustunnistusega said ka kutsetunnistuse.

Tootmisõpetuse organiseerimisel tegi palju tööd ära tootmisõpetuse õppealajuhataja H. Krausberk, kelle initsiatiivil alustati 1964. aastal kooli töökodade ehitamist. Need valmisid 1965. aastal. Töökodade sisustamine toimus samuti H. Krausbergi juhtimisel.

Praegu jätkatakse fakultatiivkursuse raames agrokeemia, elektrotehnika ja autode- ja traktorite ehituse õpetamist. Autoõpetus lisandus 1968. aastal, kui saadi õppeauto. Õpilastel on võimalik sooritada traktoristi või amatöörautojuhi eksamid. Viimast võimalust kasutavad kõik noormehed, keda arstlik komisjon eksamitele lubab.

Praktilist kasu on ka traktorite tundmisest. Vanemate klasside poisid töötavad suvevaheajal traktoristidena Rudolf Pälsoni nimelises sovhoosis ning töö põldudel

moodustab tootmispraktika.

Huvitavalt mööduvad nooremate klasside tööõpetustunnid. Poisse pühendab puu- ja metallitöö saladustesse õpetaja L. Aaliste, tütarlapsi õpetab õmblema-kuduma A. Veelmaa. Tööõpetuse tundides valminud esemeid on eksponeeritud vastava ala näitustel rajoonis ja vabariigis, samuti saadetud suveniiridena teistesse liiduvabariikidesse.

Õppetöö tulemustest kokkuvõtet tehes tuleb märkida, et Rakke Keskkooli pedagoogiline kollektiiv tuleb tema ette seatud ülesannetega põhiliselt toime. Kuid teha on veel palju. Elu esitab üha uusi nõudmisi koolile ja kool ei tohi maha jääda. Pakilisemateks ülesanneteks on võitlus koolist väljalangemistega (st. et üksikud õpilased ei lahkuks koolist enne keskhariduse omandamist), võitlus kõrge õppeedukuse ning selle eest, et rõhuv enamus õpilastest lõpetaks kooli normaalajaga.

Üldse on ajavahemikus 1944 - 1960 Rakke 7-klassilise Kooli lõpetanud 379 ja Rakke Keskkooli 1961 - 1972 232 õpilast.

3. Pedagoogiline kollektiiv ja ühiskondlikud organisatsioonid.

Pärast Nõukogude võimu taaskehtestamist kerkisid pedagoogilise kollektiivi ette uued ülesanded. Oli vaja kasvatada noort sugupõlve internatsionalismi vaimus, vormida nendest uue ühiskondliku korra aktiivsed kodanikud ja anda selleks vastav haridus.

Ülesanded olid suured. Lisaks sellele ei saadud kasutada kõiki õpetajaid, kes olid töötanud kodanliku korra ja okupatsiooni ajal. Pärast Nõukogude Eesti vabastamist oli õpetajate kaader rea aastate jooksul oma hariduslikult tasemelt kirju, kõikudes lõpetamata keskhariduse ja kõrgema hariduse vahel. Kahte äärmust oli suhteliselt vähe, suurem osa maakoolide õpetajatest olid kesk- või keskeriharidusega. Rakke koolis oli olukord samasugune. (vt. lk. 80).

Võib teha järelduse, et õpetajate kvalifikatsioon ei vastanud nõuetele, kuid 1-2 aastaga seda muuta ei olnud võimalik ning tööd õpilaste kasvatamisel tuli jätkata olemasoleva kaadriga. Rakke kooli pedagoogidel tuli õpetada tihti mitmeid erinevaid aineid, mis muidugi ei soodustanud õppeedukuse tõusu. 1944/45. õppeaastal oli õpetajate hariduslik tase ja tundide jaotus järgmine:

Nimi	Haridus	Õpetatav aine
1.Augustin Kikas (direktor)	keskeri	matemaatika
2.Helene Hallimäe	kesk	laulmine, eesti keel, kirjatehnika, tööõpetus, looduslugu.
3.Aleksander Salutamm	kesk	laulmine, tööõpetus, vene keel.
4.Mia Salutamm	kesk	joonistamine, saksa keel.
5.Marie Kikas	kesk	eesti keel, vene keel, matemaatika, võimlemine.
6.Arved Hiiemäe	kesk	matemaatika, ajalugu, loodusõpetus, võimlemine.
7.Mai Kopti	kesk	eesti keel, kirjatehnika, tööõpetus, matemaatika, maateadus.
8.Ellen Kess	kesk	eesti keel, matemaatika, loodusõpetus, võimlemine, ajalugu, tööõpetus.[172]

172 RKKA, Nim. 1-k, s.-ü. 1, lk. 1.

Nagu toodud andmetest selgub, sai ainuüksi direktor A. Kikas pühendada end ühe aine metoodika põhjalikumale tundmaõppimisele, teistel õpetajatel oli vaja õpetada 4-5 õppeainet, järelikult ei olnud võimalik kõiki aineid edukalt õpetada.

Õpetajate kvalifikatsiooni tõstmiseks moodustati ülerajoonilised ainekomisjonid, mille töökoosolekutel tutvustati vastava aine õpetamise metoodikat. Ainekomisjonid moodustati ka koolide juurde, kus kogemustega õpetajad jagasid oma teadmisi noorematele kolleegidele. Viimased ei ole kaotanud oma tähtsust ka tänapäeval ja tegutsevad aktiivselt edasi. Ainekomisjonide tööplaanides on endiselt tähtsal kohal metoodikaprobleemid, töökoosolekutel täpsustatakse nõudeid ühe või teise aine kohta.

Õpetajate vene keele oskuse parandamiseks asutati 1951. aastal vene keele ringid, mida juhtisid aineõpetajad. Vähemtähtis ei olnud töö, mida keelt mittevaldavad õpetajad tegid ära iseseisvalt. Õppenõukogu protokollis 24. veebruarist 1953 märgitakse: "Vene keele iseõppimisel on tublit tööd teinud Helmut Joonuks, Maimu Saar ja Ivi Pakas".[173] Samas võetakse vastu otsus vene keele oskuse parandamiseks rääkida õpilastega suurel vahetunnil vene keeles. Viimane otsuse täitmine ja kasu sellest oli aga küsitava väärtusega. Töötasid ju sel ajal koolis vene õppekeelega klassid ja keelepraktikat oli võimalik kasutada nii õpetajatel kui ka õpilastel.

---

[173] RRRA, f. 760, nim. 1, s.-ü. 2, lk. 35.

Vene keele oskus oli aga vajalik kõigile õpetajatele, sest see võimaldas tutvuda vene keeles ilmunud pedagoogilise kirjandusega.

Pidevalt töötasid poliitringid, kus õpiti tundma V.I. Lenini teoseid, tutvuti meie maa sise- ja välispoliitikaga, rahvusvahelise olukorraga. Võimaluse korral kasutati ühingu "Teadus" abi lektorite kohalekutsumiseks mõnes eriti aktuaalses või keerulises küsimuses.

Metoodiliseks täiendamiseks kasutati lahtisi tunde, mida jälgisid teised sama aine õpetajad. Pärast toimus ühine arutelu. Nendest said palju kasulikku nii tunni andja kui ka jälgijad. Arutelu käigus märgiti ära kõik positiivne, ega unustatud seda, mida oleks võinud teha paremini või hoopis teisiti. Lahtised tunnid panid mõtlema kõiki õpetajaid: kuidas oleksin teinud mina?

Kuuekümnendatel aastatel kujunesid tihedad sidemed Kadrina ja Jõgeva keskkoolidega. Ühistel kokkutulekutel olid alati kavas aktuaalsed pedagoogilised probleemid, külastati üksteise õppetunde.

Eespool on nimetatud kohapealseid üritusi õpetajate metoodilisel täiendamisel. Seejuures ei tohi aga unustada õppimist Tallinna Pedagoogilises Instituudi ja Tartu Riikliku Ülikooli kaugõppeosakondades. 1969/70. õppeaastal õppis kaugõppes 28 õpetajast 5, sama palju oli sellisel teel kõrgema hariduse juba omandanud.

Negatiivseks asjaoluks on see, et töötab veel rida õpetajaid, kel pole vastavat ettevalmistust (vt. lisa 1).

Osa keskharidusega õpetajatest ei saa jätkata õpinguid kaugõppe teel oma erialal, sest kõrgemate koolide kaugõppe osakondades vastavad erialad puuduvad.

Keskeriharidusega õpetajad on eranditult pika staažiga ja töötavad algklasside õpetajatena. Nende haridus vastab käesoleval ajal esitatavatele nõuetele.

Koolielu juhib vahetult direktor, kes oma töös toetub õppealajuhatajale ja alates 1967/68. õppeaastast ka klassivälise töö organisaatorile. Pidevalt on koolielu küsimusi arutatud parteialgorganisatsiooni koosolekutel ja ametiühingu tootmisnõupidamistel.

Kuni 1959. aastani puudus Rakke Keskkoolis iseseisev parteialgorganisatsioon ja NLKP liikmed kuulusid Rakke Lubjatehase organisatsiooni. 1959. aastal töötas koolis juba 4 kommunisti ja nad moodustasid iseseisva algorganisatsiooni. Kommunistide arvu kasv on olnud järgmine:

1959	- 4	1966	- 7
1960	- 4	1967	- 8
1961	- 6	1968	- 10
1962	- 5	1969	- 10
1963	- 7	1970	- 11
1964	- 6	1971	- 12
1965	- 6	1972	- 12

1959. aastast alates on direktorid alati töötanud käsikäes parteialgorganisatsiooniga.

Kõik direktorid (vt. lisa 2) on jätnud oma jälje Rakke Keskkooli arengusse, andnud kooli edasi arendamiseks

parima, parandanud kooli õppe-materiaalset baasi, saavutanud paremaid tulemusi õppe- ja kasvatustöös. Eraldi tuleb märkida direktor J. Haamerit, kes algatas keskkooli asutamise mõtte, taotles seda kõrgemalseisvate organite ees ja võttis enda kanda ka uue koolimaja ehitamisega seotud ülesanded. Kahjuks ei saanud ta ise uues koolimajas töötada rohkem kui ühe aasta. Pärast lühikest ja rasket haigust suri ta 11. septembril 1962. Tema matusepäeval istutati koolimaja väravasse tamm ja kooli aastapäeval 1969. aastal avati tamme juures mälestuskivi tekstiga: "See tamm on istutatud J. Haameri, Rakke Keskkooli direktori (1954 - 1962) mälestuseks."

Tunduvalt on paranenud kooli materiaalne baas direktorite A. Mäe ja E. Kreegi ajal.

4. Pioneeri- ja komsomoliorganisatsioon.

Suur osa õpilaste poliitilise maailmavaate kasvatamisel on täita pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonil. Need organisatsioonid on õpetajate esimesed abilised võitluses kõrge õppeedukuse ja teadliku distsipliimi eest. Õpilased omandavad neis hulgaliselt uusi teadmisi, kasvab nende vastutustunne enda ja seltsimeeste ees.

Pioneeriorganisatsioon loodi Rakke koolis juba 1940. aastal, kuid see ei saanud kuigi kaua tegutseda. Organisatsiooni taastati 1944. aasta sügisel vahetult pärast õppetöö algust. Esimesed 12 pioneeri võeti organisatsiooni vastu novembris, Suure Sotsialistliku Oktoobri-

revolutsiooni 27. aastapäeva eel. Pioneerijuhi kohustusi täitis sel ajal õpetaja Mai Kopti, keda 1945. aasta veebruaris asendas Leida Must. Viimane töötas sellel kohal kuni 1948/49. õppeaastani.[174]

Pioneeriorganisatsioon asus võitlema kõrge õppeedukuse eest, tegi selgitustööd kaasõpilaste hulgas pioneeriks astumiseks, millel oli ka tulemusi. Väga tähtsaks peeti esimestel tööaastatel Nõukogude Armee sõjameeste perekondade abistamist. Abi osutati peamisel viljakoristusel ka kartulivõtmisel, kuid ka majapidamistöödel. Üldiselt püüti tööd korraldada väljaspool kooli, muuta seda pioneeridele huvitavaks. Regulaarselt toimusid koondused pioneeritarkuste õppimiseks, õpiti pioneerilaule, -tantse. Pioneerid olid aktiivseteks abilisteks mitmesuguste tähtpäevade tähistamisel.

Pioneeride tegevust takistas osaliselt ruumipuudus koolimajas, kuid oma noorusliku tarmuga saadi sellest üle. Nagu eespool nimetatud, püüti koondusi pidada väljaspool kooli.

Suvevaheaegadel võtsid õpilased ja pioneerid osa kolhooside ja sovhoosi abistamisest põllutöödel, sügisel korraldati hoogtööpäevakuid. Koguti vanapaberit ja -metalli. Nii kogusid pioneerid ja õpilased 1956/57. õppeaastal 2,5 tonni makulatuuri ja 7 tonni vanametalli.[175] 1968. a. oktoober kuulutati aga koolis makulatuurikogumise hoogtöökuuks ja selle aja jooksul suudeti varumisorganisatsioonile üle anda ligikaudu 6 tonni makulatuuri.

Rida pioneere-eesrindlasi on premeeritud tuusikute-

[175] Rakke Keskkooli pioneerimaleva kroonika, lk. 15.

ga üleliidulisse pioneerilaagrisse Artek.

Eriti aktiivselt tegutsesid pioneerid ja kommunistlikud noored ajavahemikul 1957-1964 matkamisega õpetaja Helmut Joonuksi juhtimisel. Alustati kodurajooni tundmaõppimisega. Edasi viisid matkarajad Rakke Keskkooli õpilasmatkajaid naaberrajoonidesse. Arvestused näitavad, et matkateede kogupikkus ulatus ligikaudu 200 000 kilomeetrini.[176] Matkadel tutvuti kultuurimälestusmärkide, Suure Isamaasõja lahingupaikade ja kohtadega, kus toimusid 1905. aasta revolutsioonisündmused.

Üle-Eestilisel matkavõistlusel saavutati järgmised kohad:

Aasta	Koht	Osavõtvaid kollektiive
1958	4.	121
1959	1.	167
1960	2.	326
1961	5.	417
1962	5.	351
1963	28.	309
1964	4.	278

Lisaks nendele kohtadele võideti esikohad 1960. a. ajaleht "Säde" matkavõistlusel ja koolinoorte matkajate kokkutulekul, samuti 1961. a. pioneeride vabariiklikul kokkutulekul.[177]

Nende saavutuste tulemusena esindas kooli matkagrupp Eesti NSV-d üleliidulistel koolinoorte matkajate

176 Rakke Keskkooli matkakroonika, lk. 3
177 samas, lk. 5.

kokkutulekutel 1959. a. Orjolis, 1960. a. Uljanovskis, 1961. a. Taga-Karpaatias, 1962. a. Artekis.

Väljaspool vabariiki matkati Lätis, Leedus, Taga-Karpaatias, Karjalas, Krimmis, Kiievis, Orjolis, Jasnaja Poljanas, Moskavas, Uljanovskis, Volgal.[178]

Matkadel koguti rahvaloomingut, etnograafilisi esemeid, vanu trükiseid (ajalehti, ajakirju, raamatuid, õpikuid). Need on kogutud kooli koduloomuuseumisse, kus praegu on üle 5000 eseme.

Ajaleht "Nõukogude Õpetaja" kirjutab: "Muuseumis on praegu sadu ja tuhandeid eksponaate: on muinasleide ja haruldaste kivimite kollektsioon, on vanaaegseid tarbeja majapidamisriistu, on hulgaliselt pildimaterjali, on vanaaegset pedagoogilist kirjavara, vanade kalendrite kollektsioon, on kodanlikul ajal väljaantud töölisajakirjandust ja illegaalseid lendlehti..."[179]

Külalisteraamat annab mõningase pildi hinnangutest. "Oleme hämmastunud, mida hea tahte ja huviga korda saata võib". - TRÜ ÜTÜ ajalooring.[180] "Nii unikaalset koolimuuseumi näen esmakordselt" - "Komsomolskaja Pravda" korrespondent meie vabariigis L. Rannamets.[181] "Hingasime kord taas oma väikese maa minevikku. Nukker ja erutav" - Jüri Tuulik.[182] "Siia on põhjust tagasi tulla kirjandusloolistе

---

178 Rakke Keskkooli matkakroonika, lk. 6.
179 "Nõukogude Õpetaja" nr. 1, 1.01. 1970.
180 Koduloomuuseumi külalisteraamat, lk. 21.
181 Samas, lk. 42.
182 Samas, lk. 49.

ja ajalooliste jälgede ajamiseks" - Oskar Kruus.[183]

1969. aasta sügisel alustasid pioneerimalevas tööd erialarühmad. Paremaid tulemusi saavutas noorarmeelaste rühm, kes 1970. aasta kevadel saavutas sõjamängu "Põuavälk" vabariiklikel finaalvõistlustel pingelises heitluses hinnatava III koha.

Edukalt on esinenud pioneerid spordivõistlustel. I pioneeride üleliidulisel spartakiaadil saavutas C vanuseklassi korvpallimeeskond vabariigis I koha ja esines edukalt üleliidulisel finaalvõistlusel Voronežis.

1968. aasta talvel võideti "Pionerskaja Pravda" auhinnavõistlustel vabariigis võistkondlik esikoht ja jäädi üleliidulistel võistlustel Petrozavodskis napilt II kohale.

Kommunistlike noorte tegevus kuni 1958. aastani oli tihedalt seotud pioneeride omaga. Tolle ajani oli komsomoliorganisatsioon arvuliselt väike ja suurematеks ettevõtmisteks ei jätkunud jõudu.

Praegu on komsomoliorganisatsioon muutunud kõige autoriteetsemaks organisatsiooniks õpilaste hulgas. Tema juhtimisel ja kaasabil on toimunud mitmesugused huvitavad üritused: vaidluskoosolekud noori erutavatel teemadel, kohtumisõhtud Rakke Lubjatehase ja Rudolf Pälsoni nimelise sovhoosi kommunistlike noortega. Kooli komsomolikomitee juhtimisel viiakse 1960. aastast alates läbi kooli matkalaager.

---

183 Koduloomuuseumi külalisteraamat, lk. 73.

Kommunistlikud noored ei ole unustanud ka oma järelkasvu - pioneere. Viimaste üritusi on alati aidanud läbi viia vanematest klassidest rühmajuhid.

5. Sport ja klassivälised ringid

Igal aastal on rajooni ja vabariiklikel võistlustel võidetud auhinnalisi kohti. Paremaid tulemusi on saavutatud suusatamises, korvpallis, kregejõustikus, orienteerumises. Edu aluseks on olnud õpilaste tahe võtta järjekindlalt osa treeningutest ja koolis töötanud kehalise kasvatuse õpetajate Riola Koppeli, Virve Alevi, Virve Kasela ja Hans Lööperi oskus õppursportlasi õigesti juhendada ja innustada.

Suurde sporti on jõudnud ja jäänud püsima kooli praegune vilistlane, 1962. aastal lõpetanud Milde Matikainen (Kade). Õpilasena kuulus ta vabariigi koolinoorte võistkonda, mille koosseisus võttis edukalt osa reasid üleliidulistest võistlustest. Hiljem on ta esinenud NSV Liidu koondises Euroopa kergejõustiku meistrivõistlustel ja kuulub praegu Eesti NSV kergejõustiku koondvõistkonda.

Parematest sportlastest, kes on võitnud vabariiklikel võistlustel individuaalseid auhindu, tuleb nimetada suusatajaid Arne Palmret, Ain ja Ly Joonuksit, Anne Veel-

maad (ka kergejõustikus), Maire ja Rein Auna, Ahto Leissood, Kari Hinnovit, Andres Metspalu (viimased 3 on edukad olnud ka orienteerumises), kergejõustiklasi Kaarel Einpalu ja Tõnu Pruunsilda, korvpalluritena said tuntuks Vello Rits, Sulev Heinmaa ja Mati Ivask.

Klassiväliste ringide tegevus oli kuni uue koolimaja valmimiseni juhusliku iseloomuga. Edukamalt tegutses vaid rahvatantsuring õpetajate Vaike Laigu ja Helgi Viermanni juhtimisel.

Kooliruumide avardumisel hakkasid edukalt tegutsema kirjandusring (juhendajad õpetajad Leida Salumäe ja Marta Mäe), noorte loodussõprade ring (Mare Tamm), orkestrid ja koorid (Endel Prikk ja Artur Veelmaa), tehnikaring (Henn Krausberk) jne.

Kooli tehnikaring radiofitseeris õpetaja H. Krausbergi ja kooli vilistlase, Rakke Lubjatehase töölise, Jüri Esko juhendamisel 1964. aastal koolimaja.

Edu on saavutanud kooli rahvapilliprkester A. Veelmaa juhendamisel. 1965. a. tunnistati kollektiiv vabariikliku laureaadi nimetuse väärilisek.[184]

Rajoonis või vabariigis pole möödunud ühtegi laulu- või tantsupidu, millest poleks osa võtnud Rakke Keskkooli 3-4 õpilaskoori õpetaja Endel Priki juhtimisel ning samapalju rahvatantsurühmi õpetajate H.Viermanni ja V.Laigu käe all.

---

184 RRRA, F. 76o, Nim. 1, s.-ü. 278[A], lk. 118.

KOKKUVÕTE

Eesti rahvakooli areng on läbinud mitmeid etappe alates 17. sajandi lõpust, kui laiema silmaringiga inimesed valitsevast klassist hakkasid pöörama tähelepanu rahvaharidusele. Üksikud sel ajal loodud koolid ei tegutsenud kaua ja olid alles esimeseks arglikuks katseks levitada rahva hulgas lugemisoskust. Viimane pidi aitama kaasa rahva mõjutamisele ideoloogilises vaimus.

Suurema hoo sai koolide asutamine 18. sajandi lõpus seoses kindralkuberner Browne'i koolipatendi teistkordse väljaandmisega. Asutati uusi koole, aga suurema huvi puudumise tõttu feodaalaadli hulgas, lakkasid need peagi eksisteerimast. Mõisnikest suuremat huvi tundsid rahvaharidu-se vastu kirikuõpetajad ja neil oli mõningaid teeneid lugemisoskuse levitamisel.

Üksikasjalisema koolikorralduseni jõuti Põhja-Eestis alles 1856. aastal väljaantud talurahvaseadusega. Sellega hakkas vähenema vahe, mis koolikorralduses võrreldes Lõuna-Eesti alaga oli tekkinud.

Rakke kool asutati aasta enne talurahvaseaduse ilmumist - 1855. aastal. 1877. aastani töötati harilikus talumajas. Siis valmis uus hoone, mis oma eelkäijast ei erinenud. 1909. aastal tunnistati see aga õppetööks kõlbmatuks ja 10 aastat puudus koolil oma maja. Sel ajal töö-

tas kool vallamajas ja kuni 1930. aastani mitmesugustes kohandatud majades. 1930. aastal valmis koolile uus hoone, mida kasutati koolimajana 1960. aastani, mil valmis uus keskkoolihoone.

Õppetöö kooli algaastakümnetel seisnes põhiliselt lugema ja kirjutamaõppimises, hiljem lisandusid arvutamine ja vene keel. Küllaltki raskeks hoobiks oli üleminek täielikule venekeelsele õpetusele 19. sajandi viimasel aastakümnel, mida nõudis tsaarivõim oma venestamispoliitikas. Õpilaste arusaamine õpitavast ainest vähenes ja asendus mehhaanilise tuupimisega.

Üleminek tsaariaegselt venekeelselt koolilt kodanlikule emakeelsele ühtluskoolile ei olnud kerge. Tuli ümber korraldada kogu koolisüsteem, anda välja uued õppeplaanid, programmid, koostada uute ainete õpetamise metoodika, leida sobivad õpikud. Kodanliku korra alguses piirduti üksikute hädavajalike juhendite väljaandmisega. Kindlamad piirjooned seadis kooli ette 1920. aastal vastuvõetud "Avalikkude algkoolide seadus". Hilisemad suuremad ümberkorraldused toimusid 1928., 1934. ja 1938. aastatel koolireformide näol. Kõik need puudutasid ka Rakke 6-klassilist algkooli.

Koolipiirkonna suuruse tõttu käis 42,5% õpilastest koolis kaugemalt kui 5 kilomeetrit. Olnuks hädavajalik internaat. Seda aga kuni 1930. aastani ei olnud. Pikk koolitee takistas koolikohustuse täitmist ja oli üheks

madala õppeedukuse põhjustajaks.

Raskustega tuli võidelda majanduskriisi aastatel ja eriti Saksa fašistliku okupatsiooni ajal. Õpilased tundsid puudust igapäevastest riietusesemetest, toidust, õppetarvetest, riigi majanduslik abi oli aga tühine.

Kodanliku vabariigi viimastel aastatel tõusis kooli õppeedukus, mis oli tingitud vastava ettevalmistuse saanud õpetajatest, metoodilise materjali rohkusest ja uutest originaalsetest õpikutest. Tõusis kooli autoriteet elanike silmis.

Rakke 6-klassilise algkooli lõpetasid aastail 1920-1944 421 õpilast. Paljud neist andsid oma elu Suures Isamaasõjas võitluses fašistide vastu.

Nõukogude korra ajal on Rakke kool liikunud suurte sammudega edasi. Kuueklassiline kool muutus seitsmeklassiliseks ja 1957. aastal loodi keskkool. Kardinaalselt on muutunud õppe-materiaalne baas, uuele tasemele tõusnud õpetamine, pidevalt suurenenud õpetajate hariduslik tase. Kõik see ei jäta positiivset mõju avaldamata õppeedukuse tõusule.

Pioneeri- ja komsomoliorganisatsioon on õpetajate abilisteks kooli ees seisvate ülesannete lahendamisel, kasvatades õpilastes aktiivsust, omaalgatust.

Keskkooli õpilastele on antud võimalus saada koos üldharidusega ka eriala, mida on võimalik rakendada töötades suvevaheajal sovhoosis või kolhoosis, soovi korral asuda pärast kooli lõpetamist sel erialal ka tööle.

Edukale õppe- ja kasvatustööle aitab kaasa mugav internaat. Kaugemal elavad õpilased, kes ei soovi internaati kasutada, toimetatakse kooli autobussidega. See võimaldab õpilastel kokku hoida aega, mida nad saavad kasutada sportimiseks, isetegevuseks, enda kultuuriliseks täiendamiseks.

Lõpetades lühikest uurimust Rakke kooli ajaloost aastail 1855 - 1972, võime teha järelduse, et kool on tema ette erinevatel ajajärkudel püstitatud ülesanded põhiliselt täitnud. Väikesest vallakoolist on väljakasvanud keskkool. Tähtsaks tuleb lugeda seda, et ta on andnud hariduse sadadele õpilastele, kes käesoleval ajal töötavad edukalt mitmetel elualadel või omandavad veel elukutset, jätkates õpinguid kutsekoolides, tehnikumides või kõrgemates koolides.

Резюме.

Развитие эстонской народной школы прошло много этапов, начиная с конца XУ11 века, когда люди более широково кругозора из господствующего класса стали обращать внимание на народное просвещение. Единичные школы, которые были в то время открыты, действовали недолго и были лишь первым осторожным опытом распространения среди народа первичных знаний грамоты, которая должна была помочь господствующему классу повеиять на массы идеологически.

Большой размах отркытий школ был в конце XУ111 века всвязи с выдачей школьного патента генерал-губернатором Броун. Были открыты новые школы, но дворяне не были заинтересованы и поэтому и те школы перестали существовать. Заинтересованы просвещением народа были пасторы, они имели в области учения к чтению некоторые заслуги.

К детальному устройству школ Северная Эстония дошла только в 1856 году всвязи с изданным законом о крестьянстве.

После этого стала уменьшаться разница с устройством школ в Южной Эстонии.

Раккескую школу открыли до закона о крестьянстве в 1855 году. До 1877 года работали в обычной крестьянской избе. В вышеуказанном году построили новое здание, которое не отличалось ничем от предыдущего.

В 1909 году признали то здание непригодным для учёбы и 10 лет не было совсем здания школы. В это время занятия проводились в волостном управлении. До 1930-го года школа работала в разных приспособленных для нее зданиях. В 1930 году было построено новое школьное здание, в котором проводились занятия до 1960 года. В 1960 году была построена новое здание средней школы.

Первые десятки лет от обоснования школы занимались чтением и письмом, позднее добавилось вычисление и русский язык.

Тяжёлым ударом для школ был полный переход к обучению на русском языке на последнем десятилетии XIX века, этого требовала царская национальная политика. Этим снижалось осмысленное понятие учащимися преподаваемого предмета и заменилось зубрёжкой. Переход от русской школы царского времени на буржуазную школу на родном языке был тоже нелёгким. Пришлось переустраивать всю школьную систему, издать новые учебные планы и программы, составить методику преподавания новых предметов, найти соответствующие учебники. В первый период буржуазной власти ограничились лишь изданием некоторых единичных предписаний.

Уже точнее очерты перед школой поставил закон об открытых начальных школах в 1920 году. Дальнейшее переустройство школ прошло в виде школьных реформ в 1928, 1934, 1938 годах. Всё это затронуло и Раккескую 6-классную школу, о чём указано в труде.

Из-за большого округа школы 42,5% из учащихся ходили в школу за 5 км., необходим был интернат. Но интерната до 1930 года не было. Дальность от школы препятствовала выполнению обязательности обучения и была причиной низкой успеваемости.

С трудностями приходилось бороться в годы экономического кризиса и особенно в годы немецкой оккупации. Был недостаток одежды, продуктов, учебных пособий. Помощь от государства была ничтожная. В последние годы буржуазной Эстонии поднялось успеваемость школ, так как учителя уже получали соответствующую подготовку, стало больше методического материала и вышли новые оригинальные учебники.

Авторитет школ среди населения вырос. Раккескую 6-классную школу окончили в 1920 - 1944 годах 421 ученик. Многие из них отдали свою жизнь в Великой Отечественной войне в борьбе против фашистов.

В годы советской власти Раккеская школа шагнула намного вперёд. Шестиклассная школа превратилась в семилетнюю, а в 1957 году открыли среднюю школу. Координально изменилась учебно-материальная база, на новый уровень поднялось ученье, всё время увеличивашися степень образования учителей. Всё это положительно отзывается в поднятии успеваемости в школе.

Пионерская и комсомольская организации - помощники учителей при выполнении задач, поставленных перед школой, при воспитании в учащихся активности и инициативы.

Учащимся средней школы дана возможность получить наряду с общим средним образованием и профессию, практику которой можно проходить во время летних каникул, в совхозе или колхозе, а при желании после окончания школы перейти на работу по своей профессии.

Успешной учебной и воспитательской работе помогает удобный интернат. Учащиеся живущие далеко, но не желающие жить в итернате, ездят в школу на автобусах. Это помогает учащимся экономить время, которое они могут использовать для спорта, самодеятельности и для культурного времяпровождения.

Кончая небольшую работу по исследованию истории Раккеской школы в 1855 - 1972 годы, можно сделать вывод, что щкола в разных этапах в основном выполнила перед ней поставленные задачи.

Очень важным надо считать то, что она дала образование сотням учащихся, которые в настоящее время с успехом работают в разных отраслях народного хозяйства или учатся профессии, продолжая учиться в ремесленных училищах, техникумах или высших учебных заведениях.

L I S A 1

Õpetajate koosseis 1971/72. õppeaastal

Nimi	Haridus	Staaž	Õpetatav aine
1.Aaliste,Leonhard	kesk	24	tööõpetus
2.Altermann,Vaike	kesk	16	algklassid
3.Hiire,Tea	kõrgem,TRÜ	15	keemia
4.Horn,Linda	kõrgem,TRÜ	-	bioloogia
5.Ilomets,Veronika	keskeri	23	algklassid
6.Kaljuste,Hilja	keskeri	27	algklassid
7.Joonuks,Hilja	keskeri	25	algklassid
8.Kaljuvee,Ilme	keskeri	17	algklassid
9.Kalvet,Mare	kõrgem,TRÜ	-	füüsika
10.Kasemets,Viivi	lõpet.kõrgem	21	õppeala juhataja, geograafia
11.Keerus,Lembit	lõpet.kõrgem	9	ajalugu
12.Krausberk,Külli	kõrgem,TRÜ	12	klassivälise töö organisaator, ajalugu
13.Kreek,Enn	kõrgem,TRÜ	17	direktor, ajalugu
14.Kõlu,Veera	lõpet.kõrgem	16	vene keel

15.Leissoo,Silvia	kõrgem,TPed.I	22	inglise keel
16.Liders,Akkila	kõrgem,TRÜ	19	ajalugu
17.Liivorg,Ülle	kesk	-	pioneerijuht
18.Lööper,Hans	kõrgem	16	kehaline kasvatus
19.Lööper,Õie	kesk	-	kehaline kasvatus
20.Mäe,Marta	kõrgem,TPed.I	18	eesti keel
21.Pae,Reet	kõrgem,TPed.I	7	eesti keel
22.Prikk,Endel	kesk	17	laulmine
23.Reila,Lemme	kõrgem,TPed.I	-	saksa keel
24.Salumäe,Leida	kõrgem,TPed.I	17	eesti keel
25.Savolainen,Edla	kesk	25	vene keel
26.Talvistu,Aino	lõpet.kõrgem	18	matemaatika
27.Vaikmaa,Ott	lõpet.kõrgem	23	matemaatika
28.Tamm,Mare	kesk	12	laborant, geograafia
29.Veelmaa,Aime	kesk	8	tööõpetus
30.Viermann,Helgi	kõrgem,TPed.I	15	matemaatika

L I S A 2

Rakke kooli direktorid 1944 - 1972

Aastad	Nimi	Haridus	Eriala
1944-45	Kikas,Augustin	keskeri	matemaatika
1945-46	Salutamm,Al-der(kt.t.)	keskeri	laulmine
1946-52	Raigna,Aarne	keskeri	matemaatika
1952-54	Pärnaste,Pilvia	keskeri	eesti keel
1954-62	Haamer,Juhan	kõrgem	ajalugu
1962-63	Parts,Leli (kt.t.)	kõrgem	keemia
1963-68	Mäe,Ants	lõpet. kõrgem	vene keel
1968-	Kreek,Enn	kõrgem	ajalugu

L I S A 3

Fotode nimekiri

Foto nr. 1 - Jüri Brehm, Rakke kooli õpetaja 1861-1881.

nr. 2 - Hans Jürgensi, Rakke kooliõpetaja 1881-1910, perekond.

nr. 3 - Steini maja, milles asus kool.

nr. 4 - Rakke hobupostijaam, kasutati kooliks.

nr. 5 - Rakke koolimaja aastatel 1930-1960.

nr. 6 - 1960.aastal valminud Rakke keskkoolihoone.

nr. 7 - Kooliõpikuid koduloomuuseumist.

nr. 8 - Rakke Keskkooli direktor J.Haamer (1954-1962).

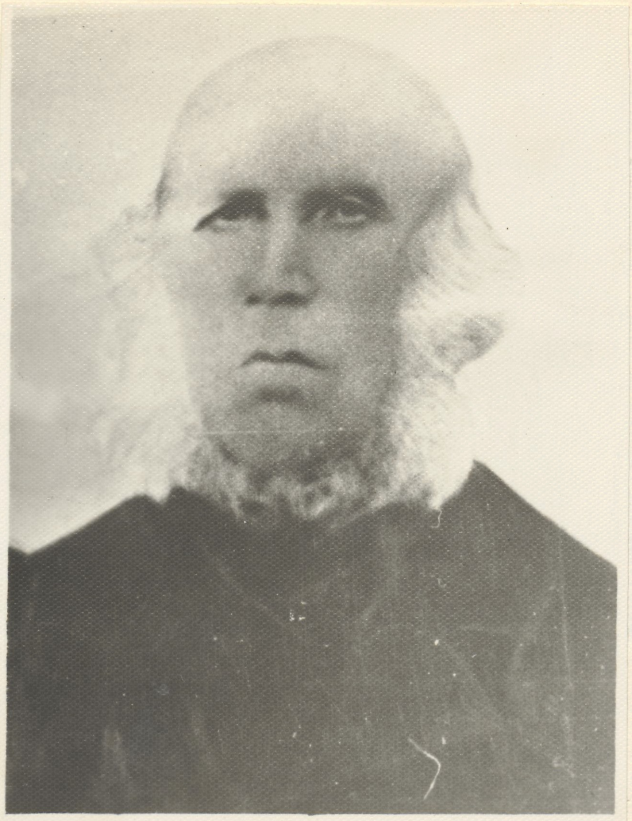

1.

2.

3.

4.

5

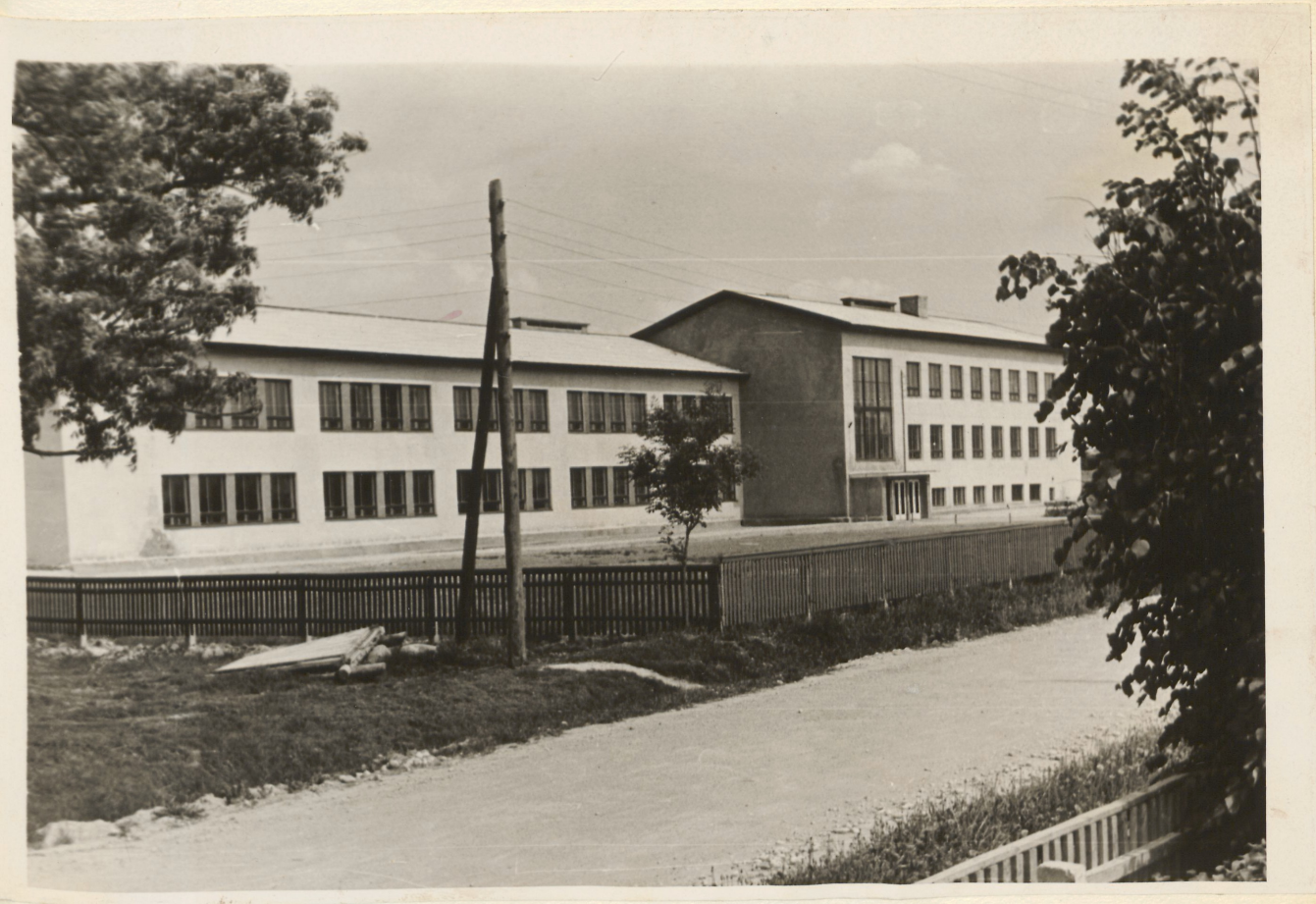

6

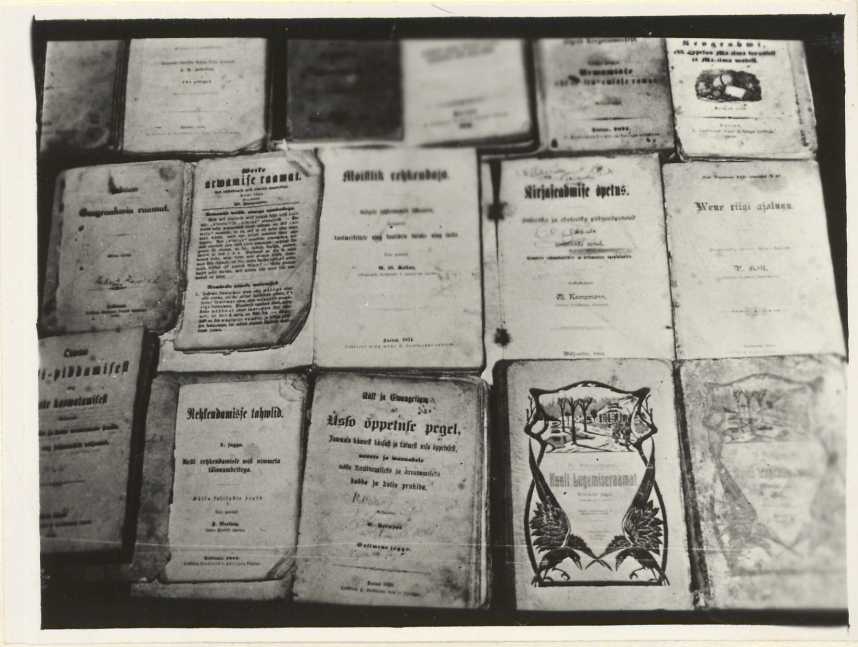
Weike arwamise raamat.
Moistlik rehkendaja.
Kirjaseadmise õpetus.
Wene riigi ajalugu.
Rehkendamise tahwlid.
Üsso õppetuse pegel,
Koeli Lugemiseraamat

7

8

Kasutatud allikmaterjalide ja kirjanduse loetelu.

Arhiiviallikad.

1. Eesti NSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv

Fond 1187, Eesti Evangeeliumi Luteriusu kiriku konsistoorium.

Fond 2519, Rahvakoolide inspektori tsirkulaarid ja kirjavahetus.

Fond 100, Veisensteini rajooni rahvakoolide inspektor.

Fond 854, Rüütelkonna arhiiv.

2. Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Arhiiv

Fond 1108, Haridusministeerium.

Fond 2424, Järvamaa koolivalitsus.

Fond 2388, Rakke 6-klassiline kool.

3. Rakvere rajooni Riiklik Arhiiv

Fond 760, Väike-Maarja rajooni haridusosakond.

4. Rakke Keskkooli arhiiv

Pioneerimaleva kroonika.

Komsomolikroonika.

Matkakroonika.

5. Eesti NSV TA Fr.R.Kreutzwaldi nimeline Kirjandusmuuseum, käsikirjade osakond

Fond 199, "Ajalooline traditsioon".

Publitseeritud allikad.

1. Eestimaa Tallorahva Seädmised, Tallinn 1816.
2. Lihvlandi-ma Tallorahva Seädus, Tartu 1820.
3. Seadmised ma-kolide pärrast Tallinna-maal, Tallinn 1867.
4. Seadus Eestimaa kubermangu evangeli-lutteruse usu maakoolide ja koolmeistrite pärast, Tallinn 1877.
5. Koolipidamise seadus Eestimaa Evangeliumi Luteruse usu maakoolidele, Tallinn 1878.
6. Algkooli õppekavad, Tallinn 1928.
7. Algkooli õppekavad, Tallinn 1938.
8. "Riigi Teataja", nr. 3, 1918.
9. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, Dokumentide ja materjalide kogumik, Tallinn 1970.
10. 1940. aasta sotsialistlik revolutsioon Eestis, Dokumente ja materjale, Tallinn 1960.

Kirjandus.

1. V.I.Lenin, Teosed, 31. kd.
2. Eesti kirjanduse ajalugu I, Toimetanud A. Vinkel, Tallinn 1965.
3. L.Andresen, Eesti rahvakoolide võrk XIX sajandil, Tallinn 1970.
4. L.Andresen, Eesti rahvakoolide seadused XIX sajandil, Tallinn 1966.
5. Rahvaharidus Eestis, konverentsi teesid, toimetanud L. Andresen, Tallinn 1971.

6. M. Lipp, Kodumaa kiriku ja hariduse lugu, Tõine raamat, Esimene anne, Jurjev 1892.
7. H. Palm, Meie rahvakool, Jurjev 1902.
8. P. Põld, Eesti rahvakooli ajalugu, I jagu, I anne, Viljandi 1921.
9. K. Ruut, Eesti kooli ajalugu, Tartu 1933.

Teatmekirjandus.

1. Eesti Nõukogude Entsüklopeedia (ENE) II, Tallinn 1970,

Perioodika.

1. "Eesti Postimees", 1869.
2. "Virulane", 1909.
3. "Nõukogude Õpetaja", 1970.
4. "Nõukogude Kool", 1959, 1972, 1973.

Mälestused. - asuvad Rakke Keskkooli koduloomuuseumis

1. O.Krusbergi mälestused Rakke koolist aastatel 1893-1897.
2. J.Heinpalu mälestused Rakke koolist aastatel 1906-1909, 1953-1960.
3. M.Kõlu mälestused Rakke koolist aastatel 1944-1952.

SISUKORD

Sissejuhatus lk.1

I ptk. RAKKE KOOL KODANLIKU VEEBRUARIREVOLUTSIOONINI..6

1.Eesti talurahvakoolide arengust.....6

2.Rakke kooli asutamine ja areng 1917.aastani..16

II ptk. RAKKE KOOL AASTAIL 1917 - 1944.....30

1.Rakke algkooli materiaalne baas.....32

2.Pedagoogiline kollektiiv.....38

3.Koolikohustuse täitmine.....44

4.Õppeplaanid ja -kavad.....51

5.Õppe- ja kasvatustöö.....56

6.Kool aastail 1940-1944.....65

III ptk. RAKKE KOOL AASTAIL 1944 - 1972.....68

1.Õppe-materiaalne baas.....70

2.Õppetöö tulemused.....78

3.Pedagoogiline kollektiiv ja ühiskondlikud organisatsioonid.....85

4.Pioneeri- ja komsomoliorganisatsioon.....90

5.Sport ja klassivälised ringid.....95

KOKKUVÕTE.....97

REZÜMEE.....101

LISAD.....105

Kasutatud allikmaterjalide ja kirjanduse loetelu....113